

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

Zeleň ve věznicích

Bakalářská práce

Autor práce: Nina Jakušová

Vedoucí práce: doc. Ing. arch. Jan Vaněk, CSc.

© 2014 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Zeleň ve věznicích" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 10. 04. 2014

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. arch. Janu Vaňkovi, CSc., za odborné vedení, podnětné rady a vůbec za odvahu si vzít toto téma, které jsem si vymyslela sama. Dále bych chtěla poděkovat za rady a pomoc s literaturou PhDr. Ladislavovi Pytlounovi, Ph. D., Ing. Miroslavovi Ezechelovi a Martině Kosinkové. Další poděkování patří za spolupráci věznicí Jiřice.

Zeleň ve věznicích

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá v literární rešerši těmito tématy:

Kapitola stavby v krajině – věznice v krajině se zabývá významem krajiny pro věznice a člověka, řeší věznici jako možnou dominantu v krajině, přirovnává areál věznice k areálům zemědělským, průmyslovým a k zahradám v krajině. Dále uvádí význam lesa v krajinářství a trvalých zemědělských porostů, jelikož řešené věznice obklopuje z většiny stran les a jednou z možností návrhu zeleně ve věznici jsou i sady či okrasné školky.

Kapitola působení zeleně na člověka (vězně) uvádí různé druhy působení zeleně a její význam.

Vnitřní členění zeleně ve věznici přirovnává vegetační úpravy zemědělských a průmyslových areálů k úpravám, které by se měly dělat ve věznicích. Též je úprava zeleně přirovnána zahradám ve volné krajině.

Kapitola práce odsouzených v zeleni se zabývá historií. V historii byla první zmínka práce odsouzených v zemědělství aplikována způsobem justičních statků. Dále rozebírá programy věznic, vylepšením podmínek života ve věznicích z psychologického pohledu a prací v zeleni či zahradě.

Kapitola školkařství a věznice uvádí typy školek a rozebírá ovocnou a okrasnou školku.

Vlastní průzkum se zabývá vlastní prací a návrhem zeleně ve věznici. Nejdříve je uvedeno zhodnocení pozice věznice Jiřice a Stráž pod Ralskem v krajině. Pro návrh zeleně byla vybrána věznice Jiřice, kde byla navržena okrasná školka, zeleň v ostrahové věznici a park ve věznici dozorové, dále byl navržen prostor s „vlastními políčky“ pro odsouzené.

Popis těchto návrhů je rozebrán v dalších kapitolách bakalářské práce.

Předposlední kapitolou je začlenění péče o zeleň do programu odsouzených.

Poslední kapitola uvádí ideové ekonomické zhodnocení nákladů pro vybudování zeleně ve věznici.

Klíčová slova: věznice, krajina, vnitřní členění, školkařství, psychologické působení

Garden design in prison

Summary

The bachelor thesis deals with the literature review the following topics:

Chapter buildings in the landscape - a prison in the country deals with the importance of landscape to prison and someone solves the prison as a possible dominant in the landscape, likens the prison complex to the areas agricultural, industrial and gardens in the landscape. It also states the importance of forests in landscaping and perennial agricultural crops, since the solutions prison surrounded by forest of the majority party and one of the design options of green in the prison are set and ornamental nurseries.

Chapter effect of greenery on man (prisoner) describes the different types of exposure green and its importance.

The internal layout of greenery in prison likens landscaping, agricultural and industrial areas of the adjustments that should be done in prisons. It is also likened landscaping gardens in the open countryside.

Chapter labor of convicted in the greenery deals with the history. Historically, the first mention of the work of convicts in the way of justice applied to agriculture goods. Further analyzes of prison programs, improving living conditions in prisons from a psychological point of view and work in the countryside or the garden.

Chapter nursery management and prisons describes the types of nurseries and analyzes fruit and ornamental nursery.

Self- exploration deals:

Self-exploration deals with their work and green design in the prison. First, it stated position assessment Jiřice prison and Stráž in the landscape. For the greenery design was chosen Jiřice prison, where was designed an ornamental nursery, green security in prison and park in prison supervision, as well as the space was designed to "own fields" for convicts.

A description of these proposals is discussed in other chapters of the thesis.

The penultimate chapter is the integration of care for greenery to the convicts.

The last chapter describes the ideological economic evaluation of the costs to build green in prison.

Keywords: prison, landscape, internal structure, tree nursery, the psychological effects

Obsah

1	Úvod	5
2	Cíl práce	6
3	Literární rešerše	6
3.1	Stavby v krajině – věznice v krajině	7
3.1.1	Význam krajiny pro věznice	7
3.1.2	Člověk v krajině	12
3.1.3	Věznice – dominanta v krajině	16
3.1.4	Zeleň zemědělských areálů	19
3.1.5	Zeleň průmyslových areálů	23
3.1.6	Les v krajinářství	23
3.1.7	Trvalé zemědělské porosty	24
3.1.8	Závěrem – věznice v krajině	24
3.2	Působení zeleně na člověka (vězně)	24
3.2.1	Význam zeleně pro člověka (vězně)	26
3.2.2	Výtvarná působnost zeleně na člověka	29
3.2.3	Velikost objektů v zeleni	31
3.2.4	Psychologický účinek barvy na člověka	31
3.2.5	Světlo a stín v zeleni	33
3.2.6	Omezení hluku	34
3.2.7	Intimita v prostředí zeleně	35
3.2.8	Závěrem – působení zeleně na odsouzeného	35
3.3	Vnitřní členění zeleně ve věznici	35
3.3.1	Vegetační úpravy zemědělských areálů	36
3.3.2	Vegetační úpravy průmyslových areálů	37
3.3.3	Zahrady ve volné krajině	37
3.3.4	Závěrem – zeleň uvnitř věznic	38
3.4	Práce odsouzených v zeleni	38
3.4.1	První snaha začlenění zeleně do vězeňství – justiční statky	39
3.4.2	Programy věznic	40
3.4.3	Vylepšení podmínek života ve věznicích	42
3.4.4	Práce se zelení – v zahradě	44
3.4.5	Závěrem – zaměstnávání ve věznicích	46
3.5	Školkařství a věznice	46
3.5.1	Typy školek	47
3.5.2	Ovocná školka	47
3.5.3	Okrasná školka	50

3.5.4	Závěrem – vězeňská školka	55
4	Zhodnocení pozice věznice Jiřice a Stráž pod Ralskem v krajině	55
4.1	Věznice Jiřice	55
4.2	Věznice Stráž pod Ralskem	56
5	Práce v zeleni ve věznici Jiřice	57
5.1	Okrasná školka	57
5.1.1	Popis návrhu okrasné školky	58
5.2	„Vlastní políčka“ odsouzených	59
5.2.1	Návrh „vlastních políček“ odsouzených	59
6	Zeleň ve věznici Jiřice	60
6.1	Návrh zeleně v ostrahové věznici	60
6.1.1	Popis současného stavu	60
6.1.2	Návrh zeleně v ostrahové věznici	60
6.2	Návrh parku v dozorové věznici	61
6.2.1	Popis současného stavu	61
6.2.2	Návrh zeleně v dozorové věznici	61
7	Začlenění péče o zeleň do programu odsouzených	62
7.1	Denní časový rozvrh odsouzených	62
8	Ekonomické zhodnocení nákladů při vybudování zeleně ve věznici Jiřice	64
8.1	Náklady pro vybudování okrasné školky	64
8.2	Výpočet nákladů na vybudování zeleně v ostrahové věznici	64
8.3	Výpočet nákladů na vybudování parku v dozorové věznici	65
8.4	Závěrem – ekonomické zhodnocení	69
9	Diskuze	70
10	Závěr	71
11	Seznam literatury	72

1 Úvod

Téma bakalářské práce „Zeleň ve věznicích“ jsem si vybrala na základě vlastní myšlenky, kterou byla „kde není zeleň příliš či skoro vůbec řešena“. Dalším popudem bylo, když jsem našla svou maturitní práci „vězeňství a vězeňský řád“.

V práci se chci věnovat začlenění věznic do krajiny, jelikož stavba věznice je rozlehlý objekt, který není příliš estetický a může narušovat krajinný ráz. Dále rozeberu vnitřní členění zeleně ve věznicích (jak by mělo vypadat a návrh do věznice v Jiřicích), zde navrhnu park pro pobyt vězňů ve volném čase a školku, ve které by mohli pracovat. A tím by věznicí přibyly další příjmy. Z návrhu zeleně zhodnotím přibližný ekonomický náklad na vytvoření veškeré zeleně. Dalším tématem bude působení zeleně na člověka, tedy vězně. Zde bych chtěla uvést, že věznice je prostor, který negativně působí na člověka a zeleň by pobyt v těchto prostorách vylepšila úroveň života jak vězňů, tak zaměstnanců věznice. A v poslední části bych se chtěla věnovat práci vězňů v zeleni a školkařství ve věznici.

2 Cíl práce

Cílem práce je přivést zeleň do míst, kde není příliš řešena a je zde potřeba. Vězeňské areály jsou plné šedých barev jak v prostoru, tak na duši vězňů. Zeleň působí na člověka v mnoha ohledech pozitivně a mohla by nasměrovat odsouzené kladným směrem a vytvořit v nich lepšího člověka, jak z pohledu duševního, tak jim může dát nový směr zájmů a vzdělávání.

Dalším bodem je ideový návrh ozelenění věznice v Jiřicích a začlenění péče o zeleň do programu odsouzených. Návrh zeleně bude směřován k vnitřnímu členění zeleně ve věznici a návrhu parku pro volný čas odsouzených. V areálu též bude navrhnut prostor pro „vlastní políčka“ vězňů, se kterými si budou moct dělat a vypěstovat co budou chtít a také výsledek jejich práce bude jejich vlastnictvím. Ve věznici bude též navržena okrasná školka, ve které by mohli odsouzení pracovat a tím by přibyly příjmy pro věznici a další vyžití odsouzených, kterým by i mohl vzniknout nový směr života.

3 Literární rešerše

Úkolem této části práce bude objasnit možnosti zeleně ve věznicích. Zeleň ve věznicích se dá řešit z mnoha směrů, proto bude literární rešerše rozdělena do pěti částí, které se budou zabývat:

- stavbám v krajině, nebo-li věznicím v krajině,
- působením zeleně na člověka – vězně,
- působením zeleně na člověka (vězně),
- prací odsouzených v zeleni,
- školkařstvím ve věznicích.

První část stavby v krajině – věznice v krajině se bude věnovat různým pohledům na stavby v krajině, ke kterým budou věznice přirovnány. Druhá část působení zeleně na člověka či vězně řeší psychologické působení i ostatní účinky na člověka. Ve třetí části vnitřního členění zeleně ve věznicích se bude přirovnávat aplikace zeleně do věznic vegetačním úpravám zemědělských a průmyslových areálů a zahradám ve volné krajině. Čtvrtá část práce odsouzených v zeleni se bude věnovat první snaze v historii zaměstnávat odsouzené

v zemědělství a to ve formě justičních statků. Dále v této části budou rozebrány programy věznic, vylepšení podmínek života ve věznicích a práce se zelení či zahradě. Dále navazuje poslední pátá část školkařství a věznice, která řeší možnosti školek ve věznici.

Každá z těchto pěti kapitol bude uzavřena závěrem, která zhodnotí možnosti aplikace daného tématu do věznice.

3.1 Stavby v krajině – věznice v krajině

Kapitola staveb a věznic v krajině se bude zabývat:

- významem krajiny pro vězně,
- člověkem v krajině, nebo-li působením krajiny na člověka,
- věznicí jako možnou dominantou v krajině,
- analogie areálu věznice k areálům zemědělským a průmyslovým,
- lesem v krajinářství, jelikož sledované věznice les obklopuje,
- trvalými zemědělskými porosty z důvodů možnosti pěstování plodin,
- věznicemi v krajině ve dvou příkladech a to věznice Jiřice a Stráž pod Ralskem.

3.1.1 Význam krajiny pro věznice

Význam termínu krajina lépe pochopíme, když vedle něj položíme slovo kraj či krajan: těmi je vyjádřen niterný vztah lidského jedince k místu, kde se narodil, kde prožil své dětství. Krajina je tedy lidský fenomén, mající charakter horizontu bližšího než „svět“ a příbuzný obzoru domova. Krajina je určitým viděním domova, vizualizací nás samých v horizontu místa, které je vykrojeno, ve vztahu k němuž rozumíme svému zde a nyní (Němec, 2007).

Každá krajina, všeobsahující přírodní prostor, má svou identitu vyplývající z místních podmínek. Jejimi charakteristickými umělými součástmi jsou prvky, které ji přeměňují v krajinu kulturní. Těmito prvky jsou sídla, domy, stavební díla, cesty a podobně, které vytváří obydlenou kulturní krajinu, její osy, centra a ohniska. Organická vazba těchto umělých prvků ve vztahu k svému přírodnímu krajinnému prostředí je přirozeným odrazem jeho charakteru a *genia loci*, ducha místa, jehož naplněním a vyvrcholením se člověkem vytvářená a významy naplněná sídla, centra, ohniska a osy stávají. Jejich struktura, ohraničení, různý stupeň uzavřenosti či otevřenosti svému rozlehlému krajinnému prostředí dobře charakterizují rozličná dějinná údobí a hovoří tak jasně o pochopení a vztahu člověka k životnímu prostoru, k všeobsahující přírodě, o chápání sebe sama jako její neoddelitelné součásti (Hendrych, 2000).

Genius loci (duch místa) označuje čím místo je nebo čím „chce být“. V geniu loci nacházejí po staletí inspiraci spisovatelé, skladatelé a výtvarní umělci. Ochrana genia loci znamená konkretizovat jeho podstatu ve stále novém historickém kontextu. Dějiny místa by měly být jeho „seberealizací“. Duch místa je někdy postižitelný jen díky poutu člověka ke konkrétní krajině (např. krajina dětství), jindy je zřejmý natolik, že je předmětem zájmu turistů. Genius loci je pojem primárně kulturní a současně podmíněný jistou trvalostí podstatných krajinných charakteristik (Sklenička, 2003).

V tomto století drastické a velmi často negativní změny našeho přístupu ke krajině a prostředí se sebou přinášejí i určitou sebereflexi a snahu o pohled zpět, o nalezení a obnovení přirozeného řádu. Tento trend, který se v současné době pozitivně projevuje v našem vztahu ke kulturnímu dědictví, ať již ve formě ochrany a obnovy památek uměleckých, architektonických a jejich souborů, se aktuálně dotýká i péče a ochrany krajiny. Velká část takovýchto útvarů vznikla právě v procesu, který je dnes chápán jako tvorba krajiny či krajinná architektura.

Krajinná architektura v podobě promyšlené kultivace prostředí a zabydlování krajiny je proces, který již od nepaměti zasahoval do tvarování a aranžování prostoru, kompozice krajiny a jejích prostor a objektů v nich obsažených. Kdekoliv a kdykoliv v historii došlo k praktikování tohoto procesu, tam je dnes jeho výsledky třeba chápat jako díla krajinné architektury. Obor krajinné architektury je dnes již plnoprávnou uměleckou disciplínou a zároveň technickým oborem, který neodmyslitelně zahrnuje nejen díla zahradní, parkové a krajinářské kompozice, ale zasahuje i do urbanismu a projevuje se v rámci kultivování celého krajinného prostředí.

Ne vždy v minulosti však byl, a již jen málokdy v současnosti je brán charakter krajiny, tedy její obraz či ráz, jako zcela zásadní a určující faktor pro novou výstavbu či budování technické infrastruktury. Velmi často dochází k vizuálnímu znečišťování krajiny, což je dnes již vžitý technický termín pro tento druh nové a neregulované výstavby v hodnotných krajinných prostorech. Mnohé nové stavby mnohdy působí na staré prostředí drtivě, jak svým měřítkem, tak i absencí pozitivního charakteru a respektu architektury k svému krajinnému prostředí. Často je výsledkem nevratná ztráta kulturních, přírodních a estetických hodnot a kvalit té které krajiny, či dokonce celková krize prostředí. Právě z těchto důvodů je nasnadě, že krajinná architektura je a v budoucnu bude stále více potřebným oborem, schopným nejen analyzovat, ale i najít cestu k obnovení významuplného a harmonického vztahu člověka a jeho sídla ke krajině, k místu jako životnímu prostoru.

Tak je nutno chápat i aktivní účast na tvorbě, revitalizaci a renaturalizaci takových krajin, které byly v minulosti zasaženy průmyslovou a jinou negativní činností, došlo k jejich proměně na krajiny postindustriální. Revitalizace a renaturalizace tak nahrazuje dřívější rekultivace, dotčené území je již v průběhu těžby či jiné činnosti postupně sanováno a obnovováno.

Novým přístupem je bezesporu plánovaná tvorba postindustriální krajiny a její rekultivace a revitalizace již v průběhu vlastní činnosti.

Architektonizovaná krajina: Významný krajinný celek s patrným historickým kompozičním záměrem při utváření prostorových vztahů mezi jednotlivými krajinnými prvky, kde kompoziční principy jsou v souladu s hospodářským využitím krajiny nebo jsou mu nadřazeny.

Zájmy krajinné architektury se ztotožňují se zájmy ochrannými a zájmy péče o krajinu. Výchozím bodem je snaha optimalizace a nalezení harmonické proporce mezi těmito zájmy a zájmy aktuální nové výstavby a přirozeného rozvoje. Cílem není celkové zmrazení nových aktivit, stavební a hospodářské činnosti, ale nalezení jejich harmonického a vyváženého vztahu k okolnímu prostředí a minimalizace jejich možných negativních vlivů na krajinu a její ráz.

Je nutno si uvědomit individuální specifika jednotlivých územních celků historické kulturní krajiny. To se týká především rozdílných kulturních a historických souvislostí, tradic, stavebních materiálů, vegetace či klimatických podmínek jednotlivých území. Z toho vyplývá nutnost operativního zhodnocení možných pozitivních a negativních vlivů, a na jejich základě pak dalšího postupu při zpracování regulativu či krajinného plánu pro dané území (Hendrych, 2000).

I když má krajinný obraz význam především vizuální, je ve skutečnosti vnímán senzuálně, resp. multisenzuálně – vícesmyslově. Krajinný obraz totiž není vnímán jako „orámovaný“ pohled, který by působil vždy stejně. Je vnímán spolu s vůněmi, pachy, šelestem listů nebo trávy, zvržením vody a zpěvem ptáků. Je rozdílný v různé denní době, za různého počasí a velmi odlišný v různých ročních obdobích. Obraz krajiny zpravidla není vnímán staticky – z jednoho místa. Je vnímán dynamicky při pohybu krajinou a při jejím vnímání z důležitých míst rozhledů nebo naopak z těžko přístupných míst, odměňujících nás překvapivými a neobvyklými pohledy. Obraz krajiny, který je vizuálním vyjádřením rázu určité oblasti, je možno v různých krajinných prostorech – v různých místech krajiny popsat uspořádáním krajinné scény. Oproti obecnému pojmu „obraz krajiny“ se pojem „krajinná scéna“ používá při vyjádření obrazu určité krajiny – místa nebo prostoru v určitém čase. Dílčí

části krajinné scény, u kterých je záběr vnímání nějakým způsobem usměrněn, ohraničen nebo rámován, jsou označovány jak krajinné scenérie.

Základní podmínky utváření krajinné scény jsou dány reliéfem terénu a sítí vodotečí. Jsou to podmínky relativně neměnné, které jsou určující pro morfologii krajinných prostorů, pro měřítko krajiny a prostorové, vizuálně vnímatelné vztahy. Vegetační kryt, fauna a flora dotvořily přírodní rámeček vyvíjejícího se osídlení a hospodářské činnosti. Kulturní vlivy jsou nejdynamičtější a jejich rychlý vývoj se odráží ve výrazných proměnách obrazu krajiny.

Nejvýznamnějšími znaky, které vytvářejí ráz každé krajiny, jsou vizuálně vnímané typické rysy krajiny. Jedná se o tzv. „krajinnou scénu“, ve které hraje roli uspořádání jednotlivých viditelných prvků – terénu, vegetace, staveb a hospodářského využívání krajiny. Krajinná scéna je vnímána při pohybu krajinou v podobě dílčích scenérií. Jednotlivé scenérie mohou být výrazností nebo zvláštností a jedinečností viditelných prvků zcela nezaměnitelné a pro určitou krajinu typické. Některé scenérie vyvolávají v pozorovateli pozitivní reakce a estetické prožitky. Vzniká estetická hodnota krajiny. Krajina je vnímána nejenom vizuálně, ale také ostatními smysly. Percepční hodnoty mohou posilovat účinek vizuálního vnímání a umocňovat celkový příznivý dojem harmonie.

Estetickou atraktivitu, tedy vlastnost, která napomáhá vzniku estetických hodnot, podporují i další znaky krajinné scény, jakými jsou struktura ploch a jejich barevnost, výrazné uspořádání (konfigurace) linií a bodů a význam dominant a dominantních rysů krajiny. Strukturou a barevností ploch je myšlen vizuálně vnímaný charakter jednotlivých ploch (Němec, 2007).

Krajinný ráz je daný přírodními podmínkami, historickým vývojem krajiny a jejími kulturními hodnotami. Aby jeho hodnocení nebylo jen subjektivní, je zapotřebí si uvědomit, co je pro jakou část krajiny typické, jak se vyvíjela a co se děje v krajině v současnosti.

Krajinný ráz je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu, a proto pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny a také s ohledem na měřítko a vztahy v krajině.

K činnostem, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz, je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody. K ochraně krajinného rázu lze zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park (Ezechel, 2012).

Ochrana krajinného rázu se stala významným a často používaným nástrojem k zachování estetických hodnot krajiny a pozitivních znaků krajinné scény, zejména ve velkoplošných zvláště chráněných územích a v přírodních parcích. Skutečnost, že ochrana krajinného rázu je zahrnuta do obecné ochrany přírody a týká se tudíž veškerého území,

umožňuje orgánů ochrany přírody chránit cenné partie a lokality ve volné krajině a zabývat se otázkami vztahu zástavby venkovských obcí a krajiny a dokonce i výstavbou ve městech, vzhledem k ochraně důležitých znaků rázu městské krajiny.

Podkladem pro rozhodování orgánů ochrany přírody dle § 12 je hodnocení, které má dvě poněkud odlišné podoby. Jedná se o hodnocení vlivu navrhované stavby nebo využití území na krajinný ráz (hodnocení konkrétního záměru), které má za úkol zjistit, zdali je navrhovaný záměr únosný z hlediska míry vlivu na krajinný ráz, a preventivní hodnocení území sloužící k nalezení hodnot krajinného rázu určitého území a stanovení nezbytných opatření k jejich ochraně (Němec, 2007).

Výhledy do pěkného okolí se využívaly odnepaměti ve všech typech zahrad a parků. Zvyšují jejich půvab, opticky rozšiřují prostor, jsou milým prvkem překvapení a nevyžadují žádné náklady. Předmětem zájmu může být krásná krajina, stavba, město nebo vesnice. Nejvíce příležitostí poskytuje kopcovitý terén. Na vyhlídkách se často zřizují odpočívadla. Důležité je zarámování výhledů (obrazů) vytvořením popředí z vyšší zeleně. Stromy poskytují současně stín. V pěkné krajině se může otevřít jako výhled celá hranice úpravy. Popředí se pak vytvoří řídké rozptýlenými porosty s nestejnými mezerami. Výhledem může končit i průhled (Hurych, 2011).

A tak rozptýlená zeleň patří k nejvýznamnějším krajinotvorným prvkům – izolované stromy, aleje, remízky. To všechno zvyšuje diverzitu krajiny a vytváří ať již přirozeně či záměrem tvůrců (např. barokní krajiny) esteticky libé body a plochy (Němec, 2007).

V krajině se vysazují přednostně dřeviny, které by zde rostly přirozeně. Nejvhodnější je použít ty druhy, které byly vypěstovány z místních zdrojů. Při použití nepůvodních dřevin je nutné pečlivě zvážit, zda by stejné funkce nesplnila nějaká dřevina původní. Nepůvodní dřeviny se uplatní např. tehdy, jde-li o výsadbu ovocných stromů v krajině, nebo rychle rostoucích výplňových dřevin, případně o výsadbu na extrémních stanovištích, která jsou tak změněna, že nelze úspěšně použít původní domácí druhy. Použití nepůvodních dřevin v krajině je nutné projednat s příslušným orgánem ochrany přírody a krajiny, který musí tuto výsadbu odsouhlasit. Při výsadbách vyvstává do popředí také problém s jejich údržbou. Někdy jde o špatně přístupná místa, což ztěžuje případné použití mechanizace. Naopak v rozsáhlých úpravách je možné využít i některé zemědělské stroje, musí se s tím však počítat již při zpracování projektu. Rozteče řad se přizpůsobují kultivačnímu nářadí. Ve volné krajině je také větší problém s pravidelnými závlahami výsadeb.

Protože v krajině žije množství zvířete, musí se výsadby chránit před okusem. Z těchto důvodů se často vysazují menší sazenice, kterých se pro případ, že by část dřevin odumřela

nebo byla poškozena, nasází větší množství; nesmí se však zapomenout na postupné odstranění přebytečných jedinců.

Každá část krajiny plní různé funkce. Na výsadbu dřevin v ní často zbývají jen plochy, které nelze jinak využívat, nebo jde o plochy, které mají ochránit pole (např. větrolamy) či plní některé další speciální funkce. Proto je nutné navrhovat plochy zeleně tak, aby měly pokud možno více funkcí, např. biokoridor sloužící k ekologické stabilitě může být i větrolamem a současně člení krajinu na menší plochy (Ezechel, 2011).

3.1.2 Člověk v krajině

Krajina dává pocit domova, osvěžuje, je útočištěm a svojí rozmanitostí přispívá následně k rozmanitosti obrazů, slov a citů, které prožíváme (Němec, 2007).

Krajina byla, je a bude hodnocena především podle toho, jak uspokojuje proměnlivé lidské potřeby. Antropocentrický pohled vždy očekává od krajiny určité kladné působení na člověka – uživatele, označované jako funkce. Podle míry plnění předpokládaných funkcí pak krajinu (většinou podvědomě) hodnotí, přikládá jí určité hodnoty. V široké škále lidských potřeb, jim odpovídajících funkcí a hodnot nabývá proměnlivou váhu i estetická potřeba člověka, estetická funkce krajiny a estetická hodnota, kterou člověk krajině přisuzuje.

Všechny složky krajiny jsou součástí našeho životního prostředí. Úroveň životního prostředí je důležitou složkou dobové kultury. Člověk má odpor k ošklivému prostředí, nemůže v něm natrvalo spokojeně žít, a proto lidé na své prostředí spontánně uplatňují potřebu krásy. Neuspokojování této potřeby se projevuje obdobně jako neuspokojování jiných lidských potřeb – subjektivně nespokojeností, objektivně jako brzda plného rozvoje člověka. Uspokojování lidské potřeby krásy významně přispívá k pocitům pohody, uspokojení a štěstí. Z toho pak vyplývá veřejný zájem na vytváření podmínek pro uplatňování obecně kulturní a v tom i estetické hodnoty krajiny jako jednoho z relevantních kritérií její celkové hodnoty (Löw, 2003).

Estetickým a uměleckým reflektováním krajiny se dostáváme k hodnotám jako je krása, schopnost krásu prožívat a pečovat o ni v rozměru života jednoho člověka a v rozměru duchovního bytí přenášet lidské hodnoty přes generace (Němec, 2007).

Nositelem estetických jevů („estetična“) obecně jsou estetické hodnoty, především krása a její opak – ošklivost. Ale co je krásou a co ošklivostí musí být v estetice teprve předmětem analýzy a v žádném případě nestojí na jejím počátku. Výrok „estetika je věda o estetičnu“ je vlastně definice v kruhu, matoucí svou tautologičností. Výše zvolené provokativní vymezení obsahu oboru proto vyžaduje nejprve „zmapovat terén“, objasnit

principy vzniku a vývoje estetických hodnot v krajině a tím připravit pojmový aparát estetického hodnocení.

Aktuální estetické hodnoty krajiny vznikají v její interakci s různými subjekty jejich zvláštní psychickou („estetickou“) hodnotící aktivitou, a proto je nelze uspokojivě (či dokonce úplně) vysvětlit z objektivně existujících vlastností krajiny jako estetického objektu. Aktuální estetické hodnoty jsou specifická kategorie psychicky spolupodmíněných hodnot a vznikají na základě zvláštního druhu zprostředkování jiných hodnot (mimoestetických a dříve osvojených estetických) za účasti vnímajícího subjektu. Vznik estetických hodnot tkví v tom, jak objekty (např. krajina) zprostředkují různým subjektům smyslově názorným způsobem ty kladné hodnoty, které jsou hodnotícími subjekty preferovány.

Je-li krajina pro jednoho uživatele neutrálním pozadím pro monofunkčně koncipovanou užitelnou činnost, pro druhého milovaným domovem, jenž vstupuje do snů, pro třetího objektem vědeckotechnické manipulace a pro čtvrtého výlučně estetickým objektem, znamená to vždy posun hodnotících kritérií a tedy subjektivních hodnot, které lidé na krajině preferují. Vždy existují krajinné hodnoty, které v rámci uplatňovaného osobního, skupinového, historicky i situačně podmíněného přístupu zanedbáváme, zatímco mohou být registrovány a hodnoceny v rámci jiného přístupu.

Člověk se cítí doma v krajině, naplněné pro něj srozumitelnými významy – hodnotami. Aby se tyto významy – hodnoty staly hodnotou estetickou, musí být ze vzhladu krajiny pro vnímající subjekt „čitelné“. Ale na „čitelnosti“ těchto kladných i záporných hodnot se podílí jak objektivně existující podoba krajiny, tak subjektivní dispozice subjektu, často podstatně ovlivněné jeho existenciální situací (viz „krajina je stav duše“ romantiků). Jde o záležitosti citového vztahu (kladného – neutrálního/lhostejného – záporného), který nenavazujeme s objektivními daty, ale s významy – hodnotami. A ty nejsou zdaleka jen odrazem přírodních daností a dobových estetických norem, ale korelují také s jevy a hodnotami ekonomickými, sociálními, politickými a obecně kulturními (Löw, 2003).

Krajina jako životní prostor, místo se kterým se člověk potřebuje identifikovat, porozumět mu a naplnit ho významem je bezesporu fenoménem, který lze sledovat již od nejstarších údobí dějin osidlování země. Významné stopy zanechali na tváři země již první zemědělci, důležitou roli hrály pohřební a kulturní tradice a rituály. Zde byly položeny první základy nám uchopitelných vztahů člověka k jeho prostředí. Duch místa, genius loci, byl chápán jako zásadní a konkrétní prvek, limitující faktor, který spoluvytvářel charakter života a vztahu člověka ke svému prostředí (Hendrych, 2000).

Obraz krajiny (i její ostatní smyslově postižitelné vlastnosti – sluchové, čichové, hmatové) evokují (= sémanticky zprostředkují) určité kladné, neutrální, záporné hodnoty. Vnější podoba krajiny se tak stává pro pozorovatele znakem určitých hodnot (kladných, neutrálních, záporných), a to mimoestetických (esteticky nespecifických) i dříve osvojených hodnot estetických – ovšem pouze pro pozorovatele, který dokáže tyto hodnoty z obrazu krajiny „vyčíst“. Tyto hodnoty zahrnují i minulou zkušenost z dříve registrovaných obdobných situací. Při tom „čitelnost“ hodnot z vnější podoby krajiny je obecnou a trvale přítomnou složkou našeho vnímání a není výsledkem nějaké specializované estetické aktivity (Löw, 2003).

Při pohybu v krajině se člověk ocitá v různých situacích. Z některých míst se mu otevírají výhledy do krajiny a velké otevřené prostory se vzdálenými horizonty. Jiná místa leží v uzavřených prostorech, které jsou ohraničeny svahy a vizuálně uzavřeny terénními horizonty. Vznik estetických hodnot je ovlivněn formou a měřítkem prostorů a výrazností horizontů (Němec, 2007).

Člověk se pohybuje ve fyzikálním prostoru, ale svět, který prožívá – jeho svět, je pro něj vztahem místa, kde se nachází a řady bližších i vzdálenějších horizontů nejen fyzických ale i duchovních, pro hodnocení krajinného rázu je vstupním předpokladem uvědomit si i rozdíl fyzické skutečnosti a jejího vnímaného obrazu – objev, že krajina je jednou ve fyzickém světě a podruhé v představě, zrozené v mysli, a že ta druhá se promítá zpět do krajiny, jak ji zachycuje fyzická geografie. Tato představa je něco jiného než statický objektivní prostor – spíše pohyblivá hranice mezi blízkým a cizím (Löw, 2003).

Můžeme se domnívat, že pokud se vnímající osobě daří takový vztahový rámec najít v podobě, odpovídající zákonitostem čitelných a srozumitelných prostorů, nabývá v krajině pocit psychické pohody (Komárek, 2000).

Lidská schopnost poznávat a respektovat ve vlastním prostředí příznivé od škodlivého, zdravé a krásné od chorobného a šeredného (úhrnem dobré od zlého) se vyvíjí nejen s poznávacími funkcemi, ale také s citovým životem s komplementárním rozvíjením nejen racionality, ale i emotivity.

Libost z vnímání otevřené parkové krajiny se stala součástí biologicky výhodné dědičně zafixované psychické vazby lidského organismu k jeho prostředí.

Interpretace krajiny jako našeho životního prostředí probíhá individuálními psychickými procesy a uplatňují se při tom mj. tato elementární pravidla:

1. Výška prostoru je podvědomě srovnávána k šířce rozpažených rukou.
2. Šířka prostoru je mimoděk vztahována k šířce rozpažených rukou.

3. Hloubka prostoru je podvědomě poměřována možnostmi pohybu člověka – pěšáka.

Takto je vnímání tří objektivních souřadnic prostoru modifikováno psychofyzickými nároky člověka: Krajina nemusí vždy sloužit lidskému pohybu, ale vždy je vnímána podle potenciálních pohybů pěšího člověka. Pro vnímající subjekt (jedince, sociální skupinu, národ) je prostor téměř vždy ohraničen nějakým vizuálně postižitelným okrajem, trojrozměrnost však může zahrnout některou souřadnici v nekonečnu (z fyzikálního hlediska v „nekonečnu“): oblačné nebe nad městem nebo pohořím, „bezhraničný“ horizont mořské hladiny, „nekonečná“ poušť. Přibližovat se objektivitě při zkoumání lidských interpretací krajiny proto vyžaduje zkoumat lidský aparát k zobrazování světa současně s tím, co zobrazuje (Löw, 2003).

Ochrana přírody jako hodnoty pro člověka vychází z různých požadavků, které člověk vůči přírodě má. Příroda představuje v relativně prázdném a neznámém vesmíru pro člověka přirozený domov a současně jediný prostor, odkud člověk získává všechny zdroje nutné pro svůj život. Na existenci každé přírodní formy je tak nahlíženo z pohledu potřeby pro člověka. Kácení deštných pralesů může způsobit likvidaci dosud neznámých organismů, z nichž by mohl člověk získat účinné látky pro odstranění závažných nemocí, omezením exhalací dojde k úbytku škodlivin ve vzduchu, a tím se zlepší podmínky pro dýchání v zasažených oblastech.

Ochrana přírody jako hodnoty sama o sobě vychází naopak z prosté skutečnosti, že přírodu je třeba chránit, neboť je to tak správné.

Pro ochranu přírody jsou důležité oba tyto přístupy, které se nevyklučují, ale vzájemně doplňují. Přitom je třeba přiznat vedle člověka a lidské společnosti hodnotu i všem dalším bytostem nebo společenstvům. Také přírodní rozmanitost má svou vnitřní hodnotu nezávislou na užitečnosti pro člověka. Úcta k životu je tak základem přístupu, jenž nečiní rozdíly mezi živými organismy, které je dobré podporovat a uchovávat. Jestliže si člověk osvojí tento postoj, stane se mu východiskem pro jeho každodenní ochranné činy.

Odpovědnost představuje pro člověka stěžejní roli v ochraně životního prostředí. Souvisí nejen s místem, kde žijeme, ale i s přijetím vztahu k časovému hledisku ochrany (pro naši přítomnost i budoucnost). Z hlediska ochrany představuje příroda pro člověka samostatnou hodnotou, ale současně je hodnotou sama o sobě, to jsou dva společně provázané přístupy k ochraně přírody, které se navzájem doplňují. Klíčová je přitom úcta člověka k univerzální hodnotě života jako takové, jejíž zásluhou člověk chrání přírodu jako celek.

Člověk se od ostatních tvorů liší schopností svobodně se rozhodnout a být zodpovědný. Z toho důvodu má svou morální odpovědnost i za kroky v přírodě, které uskutečňuje. Na přírodě je zcela závislý a nemůže bez ní a bez základních podmínek života existovat, zatímco příroda je na člověku zcela nezávislá. Lidské úsilí musí proto směřovat k tomu, aby došlo k propojení všech ekonomických a sociálních aktivit s ekologickými principy. Současná cesta k dalšímu rozvoji na Zemi tak představuje snahu o hledání harmonie mezi člověkem a přírodou, mezi společností a jejím životním prostředím. Tím se člověk blíží k ideálům úcty k životu a přírodě. Je to způsob života, který hledá rovnováhu mezi právy a svobodami jedince a odpovědností vůči jiným lidem i přírodě jako celku, včetně odpovědnosti k budoucím generacím. Svoboda každého jedince proto končí nejen tam, kde začíná svoboda druhého, ale tam, kde dochází k ničení přírody. Záleží proto na změně našeho myšlení a životního stylu. Lidský život by měl být životem, kde nebudou při uspokojování potřeb omezována práva těch, co přijdou po nás (Pytloun, 2012).

3.1.3 Věžnice – dominanta v krajině

Krajinná dominanta je krajinný prvek nebo složka krajiny výrazně přesahující některou ze svých vlastností (tvar, velikost, barva, kulturní aspekt, etc.) rámeček ostatních částí sledovaného prostoru.

Význam dominant je dán jejich hlavní převažující charakteristikou, která je určující v působení na člověka. Dominanta může být dána jedním krajinným prvkem nebo jejich souborem. Krajinné dominanty můžeme diferencovat několika způsoby. Projev dominant může být pozitivní, negativní a vnitřně rozporný. O projevu dominant do značné míry rozhoduje vztah (soulad/nesoulad) s okolím. Významnou okolností je i viditelnost dominant (např. 260°, 10 km), která mj. ovlivňuje rozsah působení dominant.

Specifickým jevem je tzv. potírání dominant. Nastává, pokud v dosahu působení stávající dominanty s pozitivním projevem umístíme novou dominantu, jejíž projev může být negativní, ale též pozitivní (Sklenička, 2003).

Zeleň začleňuje sídla do krajinného prostředí, spoluvytváří ráz krajiny. K neodmyslitelným funkcím zeleně patří její úloha krajino tvorná a estetická. Promyšleně uspořádané a sortimentálně vhodně volené výsadby zeleně se významně podílejí na začlenění sídel do krajinného prostředí, na zmírnění negativních dopadů zemědělské velkovýroby nebo výstavby v území.

Výsadby zeleně začleňují výrobní soubory a jejich odlišným měřítkem a strukturou do organismu sídla a krajiny. Sjednocují nejednotnou zástavbu sídel, začleňují novou výstavbu

bytových domů apod. Zmírňují rozdílné měřítko rekreační výstavby, zejména individuálních chat s okolní zástavbou sídel. Začleňují sídla do krajiny a zdůrazňují jejich polohu a umístění v území. Dotvářejí kulturní krajinu a zvyšují atraktivitu území a obytné prostředí.

Zeleň je rovněž spojovacím prostředkem mezi zástavbou a krajinou a velmi často je i korigující složkou, která zmírňuje nedostatky v řešení výstavby. Uplatňuje se též jako obytný detail, který oživuje kompozici, odstraňuje neupravenost a do umělého prostředí staveb vnáší přírodní prvky. Pásky vzrostlé zeleně mohou vytvářet plynulé přechody mezi skupinami slohově odlišné výstavby, mohou odvádět pozornost od nepříznivých částí prostoru apod. (Štencel, 1983).

Velký vliv na vzhled krajiny mají díla, která vytvořil člověk. Ve volné krajině jsou vidět z mnohem větší vzdálenosti a navíc přirozeně přitahují pozornost. Zajímavá kulturní nebo technická díla se zdůrazní pomocí obecných sadovnických a krajinářských zásad. Nevzhledné stavby a jiné technické či kulturní prvky je nutno nějakým způsobem zakrýt nebo alespoň opticky zmenšit jejich měřítko. Toho lze docílit několika způsoby. Vyhlídková místa v krajině se vybírají tak, aby poskytovala výhled na zajímavá místa v blízkém i vzdáleném okolí. Je-li otevřen výhled do různých stran, potom lze nejzajímavější pohled podpořit vhodným umístěním lavičky.

Nevzhledná díla v krajině lze také potlačit bezprostřední výsadbou kolem nich, v níž by měly být zastoupeny vyšší dřeviny. Osázení souvislé plochy kolem těchto staveb však někdy není možné. V takovém případě se vysadí alespoň jednotlivé stromy, které při pohledu opticky „rozbijí“ souvislou plochu stavby a často také změny její měřítko. Významné je rovněž využití dřevin při zakrytí terénních náspů a zářezů. Dřeviny se vysazují nepravidelně, aby nebyla zvyrazněna linie zářezu nebo náspu (Ezechel, 2011).

Podobně jako při některých nečetných průmyslových a technických stavbách, jsou i dnes uplatňována estetická hlediska tam, kde se lidské aktivity dotýkají samotného rázu krajiny. V současné době se ve stále větší míře projevuje nutnost vhodných opatření na ochranu a zachování přirozeného rázu krajiny tam, kde dochází k její destrukci civilizační činností. Nejedná se však jen o ztráty přirozených přírodních systémů, ale i o nevratné změny estetické a prostorové, ztráty kulturních hodnot krajiny. Dnes si tento negativní dopad již počali uvědomovat i někteří investoři a na základě ze zákonů jim uložených povinností se podílejí na zpracovávání takových postupů, které v maximální možné míře upřednostňují i hlediska ochranná. Zdaleka se tedy již nejedná jen o ochranu historických prostředí parků, zahrad a historických celků, ale o komplexní ochranu krajinného prostoru, jako kontinuálního systému krajiny (Hendrych, 2000).

Výraznost linií a bodů – např. terénních dominant nebo dominantních staveb – může návštěvníkovi utkvět v paměti a bude se mu vybavovat jako typická vzpomínka na ráz určité krajiny. Jedinečnost a rozlišitelnost krajinné scény – to jsou velmi důležité znaky podmiňující vznik estetických hodnot krajiny.

Návštěvník se obvykle cítí dobře v krajině, ve které má pocit harmonie – souladu přírodního prostředí a činnosti člověka. V takové krajině, ve které se vyskytuje málo rušivých prvků a vlivů a v krajinné scéně dominuje přírodní charakter nebo je patrný soulad lidské činnosti – staveb a hospodaření – s přírodním rámcem, vznikají harmonické vztahy. S tím souvisí i pojem harmonického měřítka, vyjadřujícího soulad měřítka prostorů a jednotlivých prvků a absence staveb, které se tomuto souladu vymykají.

Architektonické dominanty mají právo na vznik i v dnešní době. Je nutné připomínat, že jejich vizuální dopad na široké okolí by měl být pozitivní.

Při výstavbě nových staveb nebo při změně využití území nesmí dojít ke snížení přírodních a estetických hodnot, nová stavba musí brát ohled na určité znaky, které spoluvytvářejí pozitivní hodnoty rázu krajiny, které musí být zachovány a do kterých tudíž stavba nesmí neúměrně zasahovat.

Těmito znaky jsou významné krajinné prvky, zvláště chráněná území, estetické hodnoty, kulturní dominanty krajiny, harmonické měřítka a harmonické vztahy v krajině. Dle § 12 je možno k ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami zřídit přírodní park.

Principem hodnocení navrhované stavby nebo změny využití území na krajinný ráz je vymezení prostoru, který by potenciálně mohl být navrhovaným záměrem dotčen, identifikace znaků, které spoluvytvářejí krajinný ráz, jejich klasifikace z hlediska významu a posouzení vlivu záměru na jednotlivé znaky. Výsledkem je zjištění, zdali je záměr navrhován s ohledem na ráz krajiny a zdali představuje únosný zásah do krajinného rázu.

Vlivem výstavby se krajina mění a v důsledku velkého rozsahu a často i velkého měřítka staveb jsou ovlivněny stále větší rozlohy území. Tyto záměry a urbanizační tendence mají však své zákonitosti a rozvíjejí se v určitých územích a směrem vyhovujících územně technickým podmínkám a vazbám sociálním, ekonomickým a dopravním.

V české krajině tak můžeme pozorovat vedle urbanizované krajiny velkých měst území a drobnější lokality, ve kterých vývoj sídla vytvořil zřetelné znaky, které vytvářejí specifický a někdy i jedinečný ráz krajiny. Vzniká krajina s mimořádnou harmonií sídel a krajinného rámce a s významnými rysy estetického působení. Je lhostejné, zdali tyto rysy vznikly v dávné nebo nedaleké historii, ráz takové krajiny je třeba chránit pro budoucí generace jako

pozitivní hodnotu sloužící k zachování lokálních a regionálních znaků identity, ke kulturní výchově a osvětě, relaxaci a obnově duševních sil a harmonie.

Technické stavby a zařízení provázejí rozvoj osídlení a hospodářského využití krajiny a jejich výstavba souvisí s rozvojem techniky, mobility a komunikačních technologií, tedy se znaky dnešní doby.

Harmonie sídla a krajiny je princip, který by měl být prioritou při zvažování jakékoli výstavby, či jiných zásahů do krajiny. Jde přitom o to, zachovat harmonické vztahy všude tam, kde existují, ale i o nápravu alespoň některých negativních zásahů z minula (Němec, 2007).

K hodnocení vlivů nově navrhovaných staveb na krajinný ráz se používají různé postupy. Jejich principem je popsat navrhovanou stavbu či způsob využití území a vymezit prostor, který bude dotčen. Dalším krokem je toto území popsat z hlediska širších vztahů, přírodních podmínek, kultury a historie. Zjistí se tím, které prvky se v krajině objevují, jak spolu souvisí a klasifikují se. Jednotlivé znaky se mohou projevat v krajinném rázu pozitivně, neutrálně nebo negativně. Zhodnotí se význam těchto prvků, jde-li o jevy zásadní, spoluurčující anebo jen doplňující. Svoji roli hraje i cennost těchto znaků, protože některé prvky jsou běžné, ale jiné jsou význačné v dané oblasti a některé mohou být svým charakterem i jedinečné. Na základě tohoto zhodnocení se posoudí, do jaké míry plánovaný zásah změní současný krajinný ráz. Posledním krokem je posouzení únosnosti zásahu a případně návrh, jak zmírnit negativní působení (Ezechel, 2012).

3.1.4 Zeleň zemědělských areálů

Soubor staveb věznice se dá přirovnat (svým měřítkem, negativním vzhledem i rozměrností) zemědělským stavbám či průmyslovým a díky tomuto přirovnání mohou být věznice začleněny do krajiny stejným či podobným způsobem jako zemědělské či průmyslové stavby.

U zeleně zemědělských areálů v sídlech venkovského typu platí stejné zásady jako pro městskou izolační zeleň. Je nutné klást ještě větší důraz na dokonalé odclonění nevzhledných a objemově neadekvátních velkovýrobních areálů rostlinné a živočišné výroby, které jsou pozůstatkem z období socialistického zemědělství, a to nejlépe výsadbou zeleně s výrazným zastoupením dřevin produkujících fytoncidy a silice, které mají kladný vliv na hygienu prostředí.

Problémem současné vesnice jsou spíše opuštěné velkokapacitní zemědělské areály. Jejich využití či likvidace je úkolem dlouhodobé strategie rozvoje obce. Jedním z řešení je, že

plochy po likvidovaných stavbách poslouží pro ozelenění a výsadby budou zapojeny do vegetačního prstence kolem obce (Stejskalová, 2011).

Řešení širších estetických vztahů spočívá v nutnosti prostorově začlenit tyto, většinou vesnici cizí stavby, do vnitřního rámce obce a přilehlé krajiny. Estetická disproporce spočívá nejčastěji i v jejich nevhodném tvaru, hmotnosti a měřítku. Tyto vztahy může částečně vyřešit vysoká stromová zeleň. Buď částečným zastřením těchto staveb (úprava jejich velikosti, tvaru a měřítka), vytvořením dalších výrazných vegetačních tvarů v siluetě sídla (potlačení dominantní účinnosti stavby), nebo v krajním případě úplným zamaskováním objektu. Pro vysokou stromovou vegetaci by zde tedy vždy měla být k dispozici dostatečně velká plocha a její realizace by se měla stát jednou ze základních podmínek stavebního povolení a kolaudace. Struktura této vysoké zeleně by měla být tvořena jednak dočasnými, rychle rostoucími dřevinami (dosažení rychlejší účinnosti), jednak druhy cílovými (dlouhověkými), většinou pomaleji rostoucími. V obou případech se musí jednat o výrazně vzrůstné taxony, které navíc v důsledku své mohutné prostorové působnosti, a tedy i nápadnosti musí vhodně zapadnout do kontextu stávajícího vegetačního rámce.

Aktuálnost vegetačních úprav v areálech zemědělských výrobních zařízení je dána celou řadou skutečností, z nichž největší význam má ve vesnickém prostředí jejich četnost. Svým územním situováním a prostorovým rozsahem jsou významným souborem staveb, a tedy i citelným zásahem do daného prostředí. Negativní vztah většiny těchto areálů k danému území spočívá nejčastěji v jejich nevhodném měřítku, v nízké hodnotě jejich architektonického řešení, ve tvarově, materiálově a barevně nesourodých dodatečných dostavbách, v častém narušení hygienického a provozně technického vztahu k jejich okolí a v téměř úplné absenci jakýchkoliv vegetačních úprav jako vysoce účinné složky výtvarného, hygienického a provozně technologického charakteru (Mareček, 2004).

Možnosti snížení nepříznivých rozdílů mezi původní zástavbou vesnice a nově vznikajícími zemědělskými středisky jsou jen velmi omezené a nejsou řešitelné snížením jejich velikosti. V těchto případech je důležité zvláště přihlížet k urbanistickým a krajinářským aspektům již při umístování zemědělské výstavby a prosazovat spíše volbu vhodného staveniště s izolovanou nebo krytou polohou, s možností pohledového oddělení apod. Zmírnění negativního působení rozdílných měřítek výstavby je možno dosáhnout také architektonickým členěním hmot a stěn nebo ještě účinněji výsadbami vzrostlé zeleně k pohledovému přerušení neúměrných proporcí (Štencel, 1983).

3.1.4.1 Funkčnost zeleně ve vnějším prostoru zemědělského závodu

Řešení vztahu těchto zařízení k okolnímu prostředí se bude projevovat na úrovni hygienické, provozně technologické a estetické. Kromě vlastní stavební koncepce závodu je jedním z nejúčinnějších a současně i nejreálnějších prostředků, kterým je možno dosáhnout tohoto přijatelného stavu zeleň. Její konkrétní rozsah a formy se budou podle dané situace měnit, přičemž je možné definovat tři polohy řešení, jež jsou dány územním situováním těchto zařízení.

3.1.4.2 Areál zemědělského závodu je situován uvnitř intravilánu

V těchto případech bude prvořadou funkcí zeleně maximální omezování všech negativních vlivů zemědělského provozu na okolní obytnou zástavbu. Významnými formami proto budou např. izolační pásy s protihlukovou a protiprašnou účinností, výsadby oddělující zemědělský provoz od ostatního života v sídle a umožňující současně vhodné provětrávání celého prostoru. Účinnost vegetačních úprav v tomto většinou plošně omezeném prostředí může být časově urychlena a funkčně zintenzivněna jejich kombinací s některými technickými opatřeními – zděné či dřevěné izolační stěny, rozmístění budov apod. Důležitým hygienickým i obytným opatřením bude rovněž začlenění případného obydlí majitele do rámce přilehlé zahrady a jeho oddělení od přímé návaznosti na provozní dvůr. Vhodný vztah takto situovaných zemědělských provozů k jejich okolí musí být zajištěn předem odpovídající výrobní specializací, jejím rozsahem, technologickou výrobní kázní i kontrolní činností příslušných orgánů obce. Z územně plánovacího hlediska se jedná o nejméně vhodný způsob situování těchto provozů a o velmi obtížné odstraňování jejich vnějších negativních vlivů.

3.1.4.3 Areál zemědělského závodu je situován v blízkosti sídla

Jedná se o nejčastější typ výstavby zemědělských výrobních areálů ve druhé polovině dvacátého století, zahrnující zpravidla živočišnou výrobu a mechanizaci provozu rostlinné produkce. Estetická funkčnost zeleně bude v daném případě spočívat ve vytvoření určitého pojítka a jednoty mezi starou a novou výstavbou. Zemědělský areál může být při řešení tohoto vzájemného kompozičního vztahu uvažován buď jako samostatný celek, pouze doplňující siluetu obce, kde se bude jednat o dva krajinné objekty, nebo může být naopak pojat jako součást intravilánu, tedy systém vnější zeleně spojí oba celky do jednoho krajinného útvaru. Na rozdíl od předešlého typu zemědělských závodů s převážně „vnitřní zelení“ se zde stává novým aktuálním vegetačním útvarem tzv. „vnější zeleň“.

3.1.4.4 Areál zemědělského závodu je situován ve volné krajině, bez přímé návaznosti na venkovské sídlo

Bezprostřední negativní vlivy provozu na okolní sídla jsou v tomto případě do značné míry omezeny rozsáhlým krajinným prostorem, a nemusí proto být řešeny speciální útvary zeleně. Základním provozním problémem je zde nejčastěji potřeba úpravy mikroklimatu, protože celý areál je většinou plně vystaven povětrnostním vlivům. Nejvýznamnějším útvarem zeleně zde proto velmi často bude určitý typ vnějšího vegetačního ochranného pásu. Dalším funkčním typem zeleně budou výsadby začleňující řešený areál do rámce okolní krajiny. Tuto funkci mohou velmi dobře plnit alejové systémy (využití navazujících provozních cest), ovocné sady, osázení často zde přímo navazujících pastevních ploch a podobně. Při řešení těchto širších vztahů bude důležité stanovení velikosti prostoru, ve kterém je nutné tyto širší úpravy realizovat, tedy rozsah kompozice, jež odpovídá dominantní působnosti daného závodu. Na rozdíl od předešlých dvou typů územního situování zemědělských výrobních zařízení se v daném případě jedná o výrazně krajinářský úkol, inspiračně velmi podobný někdejšímsi panským dvorům.

Uvedené zásady pro řešení zeleně v zemědělských závodech mají pouze obecný charakter. Každé konkrétní řešení bude mít svoji specifiku danou výrobním zaměřením, použitými výrobními technologiemi, velikostí a prostorovým uspořádáním závodu i jeho vztahem k vnějšímu krajinnému prostředí.

Vztah vesnických sídel k jejich krajinnému prostředí je často narušen dominantní působností různých staveb a technických zařízení. Výtvarná závadnost se týká buď velkého počtu těchto dominantních prvků (prostorová roztržitost kompozice). Často dochází ke kombinaci obou těchto negativních rysů. Ve všech těchto případech je prakticky jedinou reálnou možností nápravy úplné nebo částečné optické zastření výtvarně nevhodných (přebytečných, netypických, závadných) objektů ve vybraných pohledových směrech pomocí sestavy vysokých stromů. Půjde tedy o vytvoření nové hierarchie vzájemné výtvarné působnosti nových a původních kompozičních prvků. Tím ovšem není ani zdaleka míněno, že všechny nové prvky jsou nevhodné a naopak. Územní rozvoj venkova lze stavět pouze na architektonicky hodnotných stavbách, výtvarně obohacujících jeho tvář, kde různé formy tzv. „maskovací zeleně“ budou naprosto netypické (Mareček, 2004).

Výběr dřevin pro výsadbu na venkově a v prostředí zemědělských provozoven má své zvláštnosti, vyplývající ze specifických podmínek provozu i úrovně realizace a údržby vegetačních úprav. Musí v reálné míře respektovat také venkovský resp. přírodní charakter území, což znamená, že se výběr musí zaměřit přednostně na dřeviny domácí a zdomácnělé.

Předpokladem úspěchu je výběr dřevin v souladu s podmínkami stanoviště, přičemž nejhlubším vodítkem může být nadmořská výška lokality. Půdní podmínky stanovišť lze v urbanizovaném prostředí a devastovaných areálech provozoven jen stěží charakterizovat klasickými půdními typy, protože se jedná zpravidla o navážky různé mocnosti a kvality. Také hydrologické poměry se často v průběhu výstavby výrazně mění (Štencel, 1983).

3.1.5 Zeleň průmyslových areálů

Velké průmyslové a skladové areály moderního typu se staví v okrajových částech města. Kolem průmyslových budov se vytváří obalový plášť vegetace, který plní funkci pohledově izolační a hygienickou. Snižuje prašnost a hlučnost provozu a zabraňuje přehřívání zpevněných ploch i volně loženého materiálu. Přistiňuje stěny výrobních hal a vytváří příznivé mikroklima pro krátkodobý odpočinek zaměstnanců. Především však estetizuje strohou architekturu průmyslových a skladovacích objektů a pomáhá ji začlenit do okolí (Stejskalová, 2011).

3.1.6 Les v krajinářství

Hlavní funkcí lesů je produkce dřeva. Kromě toho mají mnoho dalších funkcí, mezi něž patří také význam estetický. Les například rámuje výhledy do krajiny. Lesní porosty mohou vytvořit přírodní kryty všech rušivých objektů, jako jsou skládky, lomy apod. Malebné okraje lesních porostů často dotvářejí celkový ráz krajiny. Lesy jsou také místem, které lidé přirozeně využívají k rekreaci. Tato jeho funkce vystupuje do popředí zejména tam, kde na vesnici chybí prvky veřejné zeleně a kde les zasahuje až na okraj obce. Rekreční funkce lesa se podpoří údržbou lesních cest, značením tras, umístěním laviček a altánů a úpravami, které umožní výhledy z okraje lesa. Pro rekreační zpřístupnění lesa je vhodné vybudovat vhodně dimenzovanou síť parkovišť a v blízkosti města i zastávek hromadné dopravy (Ezechel, 2011).

Rozsáhlé lesní komplexy většinou nevnímáme jako „krajinu“ – čeho je moc, toho je příliš. Oko více potěší střídání menších plošek. Když naši předkové zredukovali rozsah lesů, zvýšili vlastně naše libé pocity při pohledu do krajiny (Němec, 2007).

Stejně neopominutelný, ne-li významnější je psychohygienický, ba možno říci psychoterapeutický význam lesa v krajině. Jeho přítomnost do určité míry vyrovnává strachy a deprese; podtrhněme, že do jisté míry, protože těžké duševní poruchy vedou u našich současníků k tomu, že příroda bývá vnímána patologicky jen jako zdroj ohrožení, což strachy a deprese nekompensuje, ale zesiluje (Löw, 2003).

3.1.7 Trvalé zemědělské porosty

Kromě běžných polních plodin jsou v krajině produkovány i další speciální kultury, z nichž některé zahrnují také stromy a keře, což se týká zvláště celé oblasti ovocnářství a vinařství. I tyto výsadby stromů a keřů se tak podílí na utváření naší krajiny. Zejména ovocné stromy se staly v minulosti typickým a všudypřítomným prvkem naší krajiny, který do ní přinášel charakteristickou rozdrobenost. Šlo o aleje, drobné sady v krajině a venkovské zahrady (Ezechel, 2011).

3.1.8 Závěrem – věznice v krajině

Stavba věznice je většinou zrekonstruovaným komplexem bud' ubytoven či vojenských areálů. Při nové stavbě (či rekonstruované) by mělo být přihlíženo s ohledem na krajinu a její krajinný ráz, který by neměl být narušován.

Podle zásad uvedených v této kapitole bude zhodnoceno začlenění věznic Jiřice a Stráž pod Ralskem do krajiny uvedené v kapitole 4.

Krajina působí na člověka různými vlivy. Vybrané věznice se v krajině nacházejí, a proto odsouzené ve výhledu ovlivňuje.

Věznice jsou přirovnány zemědělským a průmyslovým areálům z důvodů jejich velikosti, nevzhlednosti a rozlehlosti. Dále jdou přirovnávat podle toho, na jakém místě jsou vystavěny – uvnitř intravilánu obce či s přímou návazností nebo ve volné krajině. Kapitola „les v krajinářství“ též blíže souvisí s vězeňskou problematikou, jelikož nejen vybrané věznice sousedí s lesními porosty a trvalé zemědělské porosty jsou předchůdci školek, které budou navrhovány ve věznici Jiřice.

Při začlenění věznice do krajiny by se mělo vyvarovat nevzhledným prvkům, které by narušovaly krajinný ráz. Dalším faktorem je prašnost rozlehlého prostředí věznice, kde by se měl tento problém řešit větším počtem ozeleněných ploch.

3.2 Působení zeleně na člověka (vězně)

Zeleň působí na člověka po celý jeho život, pokud mu je pobyt v ní odepřen nebo minimalizován (což je v případě věznění jasné) je třeba obnovit kontakt člověka s přírodou. Z tohoto důvodu je navrhována zeleň do věznice. Kapitola působení zeleně na člověka či vězně se bude zabývat těmito druhy působení či významu zeleně:

- význam zeleně pro člověka (vězně) a to působením mikroklimatických, zdravotních, psychických, rekreačních, kulturních, estetických a reprezentačních účinků zeleně,
- výtvarná působnost zeleně na člověka,

- velikost objektů v zeleni,
- psychologický účinek barvy na člověka,
- světlo a stín v zeleni,
- omezení hluku,
- intimita v prostředí zeleně.

Ať jsou pohnutky jakékoli, za prvotní lze jednoznačně označit potřebu obnovit kontakt s přírodou, touhu žít v relativně zdravém prostředí. Z této úvahy cítíme, jaký význam pro člověka má živá příroda – stromy, keře, byliny. Četné výzkumy ukazují, že pohyb v zeleni, a hlavně aktivní pohyb v přírodě, napomáhají k uvolnění nervového přepětí, zeslabují duševní únavu. Práce na zahradě, kde člověk vlastníma rukama uvádí ve skutečnost svá přání, ověřuje si získané zkušenosti a nenásilnou formou získává nové poznatky, je nejúčinnějším prostředkem proti únavě a stárnutí (Jelínková 1997).

Nedostatek trvalé zeleně může být jedním z mnoha pramenů neuvědomované tísně, stresu a primární environmentální frustrace, týkající se vrozených biologických potřeb a probíhající z racionálně zřídka postihovaných příčin. Sumárně vyúsťují tyto civilizované stavy buď v psychickou deprivaci některých osob (nechuť, pocity odcizení, generalizovaný vztek), nebo k periodickému přemísťování do prostředí, kde k frustraci nedochází, mj. též do krajiny s předindustriálním, přírodě blízkým charakterem. Psychická deprivace se může projevat i somaticky zvýšenou frekvencí civilizačních chorob (např. vegetativními poruchami, žaludečními vředy, zvýšeným krevním tlakem, poruchami srdeční činnosti apod.). Protože i člověk technické civilizace pociťuje intenzivní potřebu „přírodního“ prostředí, může technicistně formovaná „agroindustriální step“ nebo urbanizovaná „kamenná poušť“ vytvářet situaci obtížné adaptace.

Je známo, že adaptace ve fyziologických (tj. přirozenou konstitucí daných) dávkách je pro člověka jako jedince i pro příslušníky společnosti zdravým podněcováním, ochranou proti stagnaci a v krajních případech i proti degeneraci. Avšak překročení fyziologických limitů (např. nedostatkem čistého vzduchu, nedostatkem tělesného pohybu apod.) znamená přetěžování nervového systému. Pro obyvatele měst (a to i měst bez hygienických závad), přetížené nadbytkem vjemů, se stává nezbytností vyvažování a harmonizace civilizačních extrémů přiměřeným fyziologickým podněcováním nervového systému; to zůstává jedním ze základních požadavků pro zdravý život dnes i po celé budoucí generace.

Neporušenost, klid a ticho volné přírody se stávají neocenitelnými hodnotami pro duševní a fyzické zdraví, pro nervovou a psychickou dispozici lidí, žijících v hlučném a znečištěném prostředí vysokým životním tempem, lidí vystavených daleko většímu množství

podnětů než jejich předkové. Právě těmito lidmi, tj. lidmi přírodě odcizovanými, začíná být téměř všeobecně pocíťována potřeba pobytu v přírodě, mj. potřeba přírodní krásna díky jeho stupňované vzácnosti běžném v životním prostředí.

Jedním z hlavních vzhledových znaků takového psychohygienicky žádoucího prostředí jsou relativně přírodní vegetační útvary. Zdánlivě „autonomní“ příroda v nich je psychicky, mimo jiné esteticky žádoucím protipólem intenzivně využívaných území, zejména pokud vytváří v dokonale využívané krajině jakési pomlčky mezi oblastmi pulzujícími nepřetržitou výrobou. V tom případě původní ekosystémy významně rozmnožují (vedle svých ostatních významů) i kulturní, mj. estetické hodnoty krajiny jako životního prostředí, a nelze očekávat, že by jejich hodnoty pro člověka začaly být jejím omezeným uspokojováním, lze odvodit, že tomu bude spíše naopak.

Půvab a krása relativně přírodní krajiny (byť jsou subjektivně prožívané) jsou právem uznávány za objektivní předpoklad funkční způsobilosti území pro zotavení a rekreaci (Löw, 2003).

Krásu lze chápat jako souladné uspořádání všech zúčastněných prvků podle obecných estetických zásad. Krásné je vše, co v nás vzbuzuje libé pocity. Krása je dokonalá, pravdivá a skromná. Člověk tíhne ke kráse podvědomě i záměrně, neboť v krásném prostředí se cítí dobře.

Estetika je nauka, která se snaží stanovit zákonitosti krásna.

Vkus je v podstatě smysl pro krásu. Je individuální i společenský, vyvíjí se a závisí na věku člověka, společenské vrstvě, vzdělání, kulturní vyspělosti, zkušenostech, tradici apod. Může být ovlivněn názory výjimečných osobností, a to ve smyslu kladném i záporném. Lidem méně poučeným se více líbí nápadné, pestré až křiklavé sestavy a snadno podléhají módním výstřelkům. Každý, kdo se zabývá uměleckou činností, si musí vkus neustále tříbit vzděláváním, rozborem děl, stykem s jinými odborníky i sledováním souběžného dění v příbuzných oborech. Dokonalá díla vychovávají nejen jednotlivce, ale i společnost, a zvyšují tak její úroveň (Hurych, 2011).

3.2.1 Význam zeleně pro člověka (vězně)

Přílišná hlučnost, spěch a napětí působí na nervový systém lidí. To vše má negativní vliv na fyzický i psychický stav lidského organismu.

Východiskem z této situace je mimo jiné vrátit člověku, a to alespoň v náznacích, prostředí, ve kterém se vyvíjel, tedy přírodní prostředí. Mělo by to platit zvláště pro velké bytové a průmyslové aglomerace. V sídlech představuje přírodní složku prostředí správně

vyprojektovaná, založená i ošetřovaná zeleň. Tímto slovem označujeme vegetační úpravy sloužící pro odpočinek, rekreaci a kulturní vyžití občanů. Jsou to zejména zahrady a parky, různé drobnější sadovnické úpravy, v širším smyslu i prvky krajinné zeleně, aleje apod. Jednotlivé, prostorově vymezené úpravy označujeme jako objekty (plochy) zeleně (sadovnické úpravy). Pozitivní účinek zeleně je velmi široký.

3.2.1.1 Mikroklimatické účinky

Vegetace přímo ovlivňuje klimatické činitele a snižuje negativní důsledky urbanizovaného prostředí.

Rostliny působí na teplotu a zvyšují vlhkost vzduchu. Brání přehřátí půdy a mírní tepelné výkyvy. Ve větších prostorech bývá v létě teplota v průměru až o 3,5 °C nižší než na volném prostranství. V noci naopak vegetace zabraňuje rychlému vyzařování a ztrátám tepla.

Značný vliv mají porosty na proudění vzduchu. Vhodně umístěné pásy dřevin zmírňují nežádoucí horizontální proudění vzduchu či větry, popř. je usměrňují (Hurych, 2011).

Z hlediska účinnosti zeleně na mikroklima zahrady je výhodnější použití stálozelených a jehličnatých dřevin. Vysoce účinnými pro klima zahrady jsou trávnickové plochy, které svou rozlohou v kombinaci s dřevinami zvyšují prostorový účinek zahrady. Zatím ne zcela doceněným prvkem zahrad jsou dřeviny popínavé. Bez velkých nároků na prostor snižují extrémní teplotní rozdíly zdi, snižují příjem a ovlivňují výdej tepla. Navíc ve svislém průřezu zvyšují relativní vzdušnou vlhkost ve svém okolí a tam, kde nelze použít jiných forem zeleně, jsou jedinými zástupci živé přírody. Ve vhodné kombinaci s různými stavbami, pergolami, loubími jsou výborným výtvarným motivem zahrad (Jelínková, 1997).

3.2.1.2 Zdravotní (hygienické) účinky

Zeleň působí příznivě na jakost vzduchu. Rostliny spotřebovávají při fotosyntéze oxid uhličitý a vracejí do ovzduší kyslík, potřebný k dýchání člověka a zvířat. Vzduch částečně zbavují škodlivých plynů (zplodin dopravy a průmyslu) i různých pachů. Silnější koncentrace nečistot však působí na rostliny zhoubně.

Mnoho druhů rostlin vylučuje látky, které snižují množství mikroorganismů v ovzduší. Jsou to fytoncidy, estery, silice, pryskyřice aj. Mezi nejúčinnější rostliny patří většina jehličnanů. S uvedenými vlastnostmi souvisí i schopnost rostlin odpuzovat hmyz. Porosty snižují také radioaktivitu.

Významná je protiprašná funkce zeleně. Porosty dřevin i trávničky působí doslova jako filtr. Částečky pachu se usazují na listech a srážkami jsou splavovány do půdy. Největší sedimentační účinek mají různě vysoké porosty kombinované s trávnickovými plochami.

Zeleň snižuje hlučnost. Zvukové vlny se při průchodu hustšími, ale částečně propustnými překážkami mnohonásobně tříští a jejich účinek se zmírňuje. Nejúčinnější jsou výsadby umístěné co nejbližší zdrojům hluku nebo chráněným objektům. I když dokonalý účinek mají jen dostatečně široké pásy z vyšších a nižších dřevin, není zanedbatelný ani vliv jednořadých výsadeb stromů a keřů u komunikací. U opadavých listnáčů se protihlukový účinek značně snižuje v době vegetačního klidu. Při nedostatečném prostoru nebo vyšší úrovni hluku se musí budovat technické protihlukové clony, jako jsou stěny, zemní valy v kombinaci s porosty apod.

3.2.1.3 Psychické a rekreační účinky

Dnešní přetechnizovaná doba značně zatěžuje nervovou soustavu člověka a ohrožuje tak přímo jeho zdraví. V zeleni nachází člověk protiváhu, klid a uspokojení. Na smysly působí jak příjemný pocit ze zdravého a mikroklimaticky zlepšeného prostředí, tak mnoho dalších činitelů jako zelená barva, světlo a stín, barevnost a proměnlivost scénérií, šumění listů a vody, zpěv ptactva apod. To vše uklidňuje nervovou soustavu a působí na regeneraci duševních a fyzických sil. Je dokázáno, že i pouze optická kulisa zeleně (např. řada stromů) zmírňuje vnímání narušeného prostředí. Účelně řešené a vhodně vybavené plochy zeleně poskytují mimo to mnoho příležitostí nejen pro pasivní, ale i aktivní odpočinek (Hurych, 2011).

Velmi důležitý je konečně význam zeleně z hlediska jejího vztahu k mentální (duševní) hygieně člověka. Jde především o specifickou vnímání zelené barvy člověkem a dále o psychologický dopad výtvarných hodnot útvarů zeleně na duševno člověka.

Specifika vnímání zelené barvy záleží v tom, že se při jejím pozorování lidské oko minimálně namáhá, takže lze říci, že zrakový orgán pocítuje pohled na zelené rostliny jako odpočinek. Příznivý vliv zelené barvy ještě zvyšuje to, že tato barva vzbuzuje u člověka optimistickou náladu. Obě tyto skutečnosti si vysvětlujeme tak, že člověka zelené prostředí obklopovalo během celého jeho předchozího dlouhodobého vývoje, a proto se zelená barva, jako projev bohaté a zdravé přírody, pro něj stala výrazem určitého stupně jistoty.

Vlastní výtvarná stránka kompozice zahrady spadá do oblasti duševní stravy, a tím i druhotně fyzický stav. V technicky vyspělé společnosti se otázka úpravnosti a výtvarné hodnoty životního prostředí stává stále výrazněji důležitým předpokladem pro obnovu

psychických a fyzických sil člověka. To znamená, že i tuto stránku životního prostředí je třeba chápat jako jeho nezbytnou součást, která je právě tak důležitá, jako např. sjízdné cesty, vodovod nebo kanalizace. Výtvarné hodnoty při řešení prostorového a funkčního uspořádání zahrady nelze proto opomíjet (Mareček, 1975).

Akustické a vizuální představy přírodních elementů spolehlivě vyvolávají v lidech odezvu známou v alchymistických a jiných tradicích:

- Představa a zvuk vzduchu, větru, mraků a okřídlených tvorů vyvolává asociace na širokou a dynamickou oblast myšlenek a nápadů, slov, básní a písní, zkrátka na oblast psychiky.
- Představa a zvuk vodního živlu, oceánů, tekoucí vody, mořských tvorů, vln, řek, pramenů, jezer a deště uvolňuje příval silných emocí a vzpomínek, jak pozitivních, tak negativních.
- Představu a zvuk blesku, slunce, sopek a elektrického pole, celé škály ohnivé energie si lidé spojují s kreativitou, představivostí, entuziazmem, vizí a intuicí.
- Představa a zvuk země, skal a hor, krajiny a lesů, rostlina minerálů navozuje pocit tělesné a pohybové aktivity, smyslových vjemů a potěšení z jejich vnímání, něčeho pevného a stabilního (Metzner, 2011).

3.2.1.4 Kulturní, estetické a reprezentační účinky

Kulturně společenské poslání zahrady záleží především v její obytné funkci a dále v estetické nebo výtvarné působnosti. Jde tedy o dva základní rysy, které by měly být v dynamické jednotě a souvislosti (Mareček, 1975).

Tato funkce upravených ploch je velmi významná, a to především na území sídelních celků. Současná architektonická tvorba počítá se zelení jako s důležitým kompozičním prvkem. Spoluvytváří prostor a člení plochu. Doplnjuje a zvýrazňuje stavby, zakrývá různé nedostatky a technická díla začleňuje do krajiny. Rovněž sama zeleň se podílí na bohaté škále pozitivních projevů, násobených klimatickými a vegetačními podmínkami a změnami. Kulturní prostředí vyspělé společnosti je bez úprav zeleně nemyslitelné. Upravené prostředí má značný výchovný vliv. Člověk v něm tříbí svůj vkus, učí se pořádku a kázni, rozvíjí si kladný vztah k přírodě (Hurych, 2011).

3.2.2 Výtvarná působnost zeleně na člověka

Vstoupíme-li do neznámé zahrady, začne na naše duševno působit mnoho vlivů. Aniz o této skutečnosti hlouběji přemýšlíme, vzniká v nás určitý dojem ovlivněný barevností, tvary,

prostorovou členitostí, ale i vůní nebo zvukovým podmalováním. Prvním stupněm pocitu krásna je tedy tzv. **vjemový prožitek**. Jeho velikost bude závislá na délce trvání, jeho intenzitě (např. výraznost svítivých barev v jednom obraze na nás zapůsobí jinak než méně barevná kompozice v druhém obraze) a vlastnostech pocitu (příjemný nebo nepříjemný, zrakový nebo zvukový atd.).

Jednotlivé zahradní scenérie budou v nás při delší procházce vzbuzovat různé představy nebo vzpomínky. Například vodní plocha nebo hluboký stín v nás vzbudí za parného léta příjemný pocit již při pouhém pohledu, tj. aniž přímo okusíme jejich chladivý účinek. K vjemovému požitku, kdy pouze registrujeme jednotlivé krásné prvky, přibude další příjemný pocit – **požitek z představ**. Ke kráse vytvořené použitím jednotlivých konkrétních hmotných prvků přibude další stupeň krásy, který vzniká pouze v našem duševnu na základě vyvolaných představ. Čím více krásných vzpomínek a představ v nás zahrada a její detaily vyvolají, tím bohatší a různotvárnější bude její působnost. Požitek z představ je velmi důležitým principem, kterého bychom se proto měli naučit využívat co nejdokonaleji. Pramení z představ, navazujících na dřívější příjemné pocity, vzpomínky a zkušenosti. Proto je důležité, aby okolí prvku, který v nás má vyvolat určitou představu, bylo vyřešeno tak, aby zde existoval souzvuk vedoucí k této představě. Nebude-li tento předpoklad splněn, bude zahrada o jeden možný požitek chudší.

Vrcholným dojmem, který v nás vzbuzuje nejhlubší zážitky, je tzv. **požitek z pochopení**. Je to vlastně myšlenkové srovnání představ a objevení vztahu mezi nimi. Projdeme-li několikrát již zmíněnou zahradou a poznáme-li dokonce její výtvarnou, biologickou i hospodářskou podstatu, můžeme ji ocenit jako celek nebo zvláště významně oceníme některé její rysy. Například vhodnost sortimentu použitých rostlin ve vztahu k mimořádným půdním podmínkám daného místa, spojení okrasně a hospodářsky využívaných ploch, vazba zahrady na okolní krajinu apod. Požitek z rozumového chápání bývá zpravidla požitkem nejsilnějším – vrcholným a také nejdůležitějším.

Všechny tři uvedené typy požitků je třeba chápat jako jeden souvislý, vzájemně podmíněný duševní proces. Záměrné vytváření podmínek pro vznik těchto pochodů a pro jejich vyvrcholení v rozumovém pochopení je vlastně jedním ze základních motivů umělecké práce navrhovatele (Mareček, 1975).

3.2.3 Velikost objektů v zeleni

Velikost objektu působí na člověka i psychicky. Obrovská architektura deprimuje, v rozlehlém prostoru pravidelné zahrady pociťuje člověk malost a osamocení. Říká se, že dílo ztratilo lidské měřítko.

Pro vyvolání určitých dojmů a zvýšení psychologického účinku kompozice se umělecká tvorba neobejde bez vytváření klamných představ – iluzí (Hurych, 2011).

3.2.4 Psychologický účinek barvy na člověka

Příroda a vůbec všechno, co kolem sebe vidíme, působí na nás nejen svými rozměry, tvarem a strukturou, ale i barvou. Barvy zvyšují účinek díla a oživují je. Působí na naše emoce a vyvolávají určité nálady. Dříve se přisuzoval každé barvě symbolický význam. Tato symbolika má však dnes menší význam.

Příjemný dojem, vyvolaný barevností předmětů, je podmíněn správnou volbou a sestavou barev.

Teplé a studené barvy odvozují své označení od citového účinku. Teplé barvy vyvolávají dojem jasu a zároveň tepla, skutečnosti a určitosti. Jsou aktivní, vzrušivé. Nejtepleji působí žlutá barva. Opakem jsou barvy studené (klidné), které budí pocit chladu, jsou pasivní, vstupují do vědomí jako znak zastřenosti a zdánlivosti. Nejúčinnější je v tomto ohledu barva modrá (Hurych, 2011).

Modré nebe, bílý den a tmavá noc, rudé červánky, zelená louka, pestré květy jara nebo léta, barevná bohatost podzimu, to vše působilo a působí na duševno člověka. Barva, která provázela příchod zimy, jara nebo podzimu a stala se jejich znakem nebo symbolem, stává se postupně i výrazem duševního stavu a nálady člověka. Barva podporuje, zmírňuje a sama i vyvolává vášně, byl jí přisouzen i vnitřní obsah. Psychologickou podstatu má i rozlišování barev na teplé a studené. Teplé barvy jsou barvami ohně, působí živě, povzbudivě a dynamicky. Studené barvy jsou naopak barvami sněhu, působí mrtvě, nehybně a staticky. Účinek barvy je subjektivní a není u každého stejný. Někdy je dán věkem nebo povahou, jindy prostředím nebo zvyklostmi v dané zemi. Postupně byl účinek barev zevšeobecňován, často pak v minulosti pro určité účely i předepisován. Působnost barev se tak časem stala v objektivním smyslu podkladem pro jejich symboliku, která byla a je různá u různých národů.

Psychologická účinnost barev má svůj význam i v denním běžném životě. Duševní stav vyjadřujeme určitou barvou nebo barevnou harmonií. Psychologickým účinkem se řídí barva předmětů, tvořících naše životní prostředí. Značnou důležitost přikládáme barvě v bytové

kultuře a v řešení interiéru vůbec, a proto bychom měli být velmi nároční na barevné uspořádání i v prostředí exteriéru. Barva zprostředkovává duševní projev a umocňuje jej. Divadelní scénická barva podporuje velmi závažně slovo, výraz i pohyb herce a stupňuje prostor scény.

Žlutá a oranžová jsou barvami zralosti, symbolem slunečního jasu a božské moudrosti. Působí slavnostně, vyjadřují dobrou náladu a veselost. Doplnující barvou je modrá a fialová.

Červená je barvou tvořivé síly, ohně, vášně a revoluce. Je to barva slavnostní, barva, která vzněcuje a vynucuje si pozornost. Bílá a žlutá ji zvýrazňují. Doplnkovou barvou je zelená.

Fialová je vážná a znepokojující, symbolizující únavu, rozchod a sen. Je příjemná většinou jen v malém množství. Doplnující barvou je oranžová a žlutá.

Modrá symbolizuje věrnost, vyrovnanost, odpočinek, dálky, moře i touhu. Z pestrých barev je nejméně jasná, je barvou pozadí. Doplnovací barvou je žlutá a oranžová.

Zelená je příjemnou a pokojnou barvou naděje, jara, mládí a nezkušenosti, pramen síly a symbol důvěry a hojnosti, nesmrtelnosti a vítězství. V přírodě tvoří přirozenou protiváhu teplých barev. Neutralizuje kontrast modré a žluté. Doplnovací barvou je červená.

Růžová symbolizuje něžnost, svěžest, mládí a radost. Vhodné je sdružovat ji s červenou, bílou a blankytně modrou.

Hnědá patří sice mezi barvy tmavé, ale nepůsobí nepříjemně. Dá se dobře sdružit s červenou, oranžovou, žlutou ale i se zelenou, bílou a modrošedou.

Bílá symbolizuje nevinnost, čistotu, mír a pravdu. Je to barva lehkosti a vzdušnosti. Výraznost ostatních barev se v jejím sousedství zvýší, je značně výrazná i při dalekých pohledech. Dá se kombinovat prakticky se všemi barvami, hlavně se sytými tóny.

Černá vyjadřuje vážnost, zkázu, neznámo a sklíčení, symbolizuje smrt. Dá se kombinovat s tmavými odstíny pestrých barev, ale i s bílou, šedou žlutou, oranžovou, červenou a modrou.

Šedá je symbolem vážnosti, klidu a rezignace. Působí nevtíravě. Je působivá ve spojení s lomenými tóny pestrých barev, s černou i bílou.

Uvedenou psychologickou působnost barev bychom neměli chápat staticky jako neměnnou a jednou provždy danou kategorii. Oblíbenost nebo tradičnost některých barev či jejich kombinací pramenila a měnila se v závislosti na celkovém vývoji lidské společnosti. Tento vývoj nezůstává stát, pokračuje dál, kultury jednotlivých národů, donedávna často značně izolované, se stále intenzivněji vzájemně ovlivňují. V tomto procesu proto bude docházet i ke změnám a k obohacování tradičních oblíb a symbolů; bude se postupně

pozměňovat i psychologický účinek barev a oblíbenost jejich různých kombinací (Mareček, 1975).

Význam pro člověka má i vnímání zelené barvy. Účinek je možné vysvětlit tím, že příroda člověka od nepaměti obklopovala, zajišťovala jeho existenci. Vyvolání optimistické nálady a uklidnění pociťuje člověk jako odpočinek. Zatímco barevnost květinových záhonů vzbuzuje pocit vzrušení, zeleň stromů a keřů navozuje pohodu, klid. Obdobně působí střídání světla a stínu, které především v porostu citlivě vnímáme. Rozdíly v barevnosti prostředí se, aniž si to uvědomujeme, promítají do naší nálady. Převaha tmavých barev vyvolává pocit tísně a nejistoty. Světlé barvy prostor opticky zvětšují, navozují pocit radosti a veselí (Jelínková, 1997).

3.2.5 Světlo a stín v zeleni

Světlo a stín zdůrazňují prostorovou modelaci a jsou základními podmínkami pro zřetelné vnímání trojrozměrnosti prvků. Plastičnost porostů vynikne nejvíce za slunečného počasí a je-li slunce níže nad obzorem, tedy při bočním osvětlení. Podle podílu světla a stínu mohou vznikat kompozice s různým účinkem, přičemž světlé plochy obvykle převládají. Zastíněné části vyvolávají pocit větší intimity. Během dne se mění i spektrální složení slunečních paprsků. V ranních a večerních hodinách nejvíce vyniknou červené a hnědé barvy (květy, přírodní barva dřeva, načervenalá kůra borovice, střechy domů apod.) (Hurych, 2011).

Světlo a stín mají při utváření zahradní kompozice zcela mimořádnou estetickou důležitost nejen tím, že optické vnímání prostoru přímo podmiňují, ale i tím, že velmi podstatně ovlivňují kvalitu tohoto optického vnímání a psychiku pozorovatele. Prostorové rozmístění, množství i vlastní kvalita světla a stínu v zahradní kompozici musí být z těchto důvodů esteticky programovány, protože jsou právě tak důležité, jako např. správné uspořádání tvarů, barev a jiných hodnot použitých prvků.

Velmi významnou estetickou funkcí světla a stínu je modelace prostoru. Čím více kontrastů mezi světlem a stínem je v obraze, tím lépe chápeme plastičnost kompozice jako celku i všech jejích detailů. Obraz bez kontrastu, to je bez výrazně světlých a tmavých ploch a prvků, je nevýrazný a plochý.

Bilance světla a stínu má důležitý vztah k dominantě zahradní kompozice. Prvek, který chceme zdůraznit – dominantu, vynikne tím více, čím intenzivněji je osvětlen a naopak. Stupeň dominance se tedy dá ovlivnit nejen kvalitou vlastní dominanty, ale i hodnotou jejího osvětlení.

Zastíněné prostředí přispívá k vytvoření dojmu větší intimity daného prostoru, tím přispívá ke zvyšování jeho obytných hodnot. Tento pocit zvýšeného soukromí zastíněním určitého prostředí je pravděpodobně způsoben tím, že vzniká dojem optické izolovanosti a chráněnosti člověka i z horní strany. Obytnost zahrady je v tomto případě zvyšována i tím, že vyhlídka ze zastíněné plochy do prosvětleného zahradního prostoru je spojena se světelným kontrastem.

Bilance světla a stínu má vliv na celkovou psychickou působnost zahradní kompozice. Obecně platí, že světlé prvky působí optimističtější a veselejší dojem než prvky tmavé. V prostředí, kde budeme chtít zdůraznit důstojnost a vážnost, by měly převažovat tmavé prvky a zastíněné plochy a naopak tam, kde je žádoucí optimistická pohoda návštěvníkova, by měly být v převaze prvky světlé, prosluněné trávničky doplněné třpytící se vodní hladinou a vyhlídkami na volnou oblohu. Svě specifické místo z hlediska psychické působnosti na člověka má bilance světla a stínu za mlhy. Vnímaný obraz v tomto případě je sice prostorově nevýrazný až plochý a nepřehledný, ale vyvolává melancholické až tajuplné pocity a představy a obohacuje tak proměnlivost zahradního prostředí během roku (Mareček, 1992).

3.2.6 Omezení hluku

Dalším faktorem nepříznivě ovlivňujícím životní prostředí je hluk. Paradoxem je, že sám člověk je jeho producentem a přitom před ním utíká.

Nedivme se, že lidé utíkají ven do přírody, že i v zahradách vyhledávají relativně nejklidnější místo k odpočinku (Jelínková, 1997).

Závažnost problematiky přílišného hluku záleží kromě jiného v tom, že člověk „zvyklý“ na hluk jej přestává vnímat, přičemž však nervová soustava tímto hlukem trpí.

Člověk se rekreuje až v prostředí s nižší hladinou hluku, než je 35 dB. Takové hodnoty mají např. městské parky a měla by je mít všechna sídliště, kde lidé žijí a obnovují své psychické a fyzické síly. Rostliny, které jsou velmi dobrými tlumiči hluku, se používají v různých sestavách. Nejvýznamnější tlumicí účinek mají volně rostoucí sestavy stromů a keřů doplněné travnatými plochami. Nejúčinnější protihlučnou složkou vegetačních bariér je listová plocha (Mareček 1975).

U rozlehlých zahrad lze umístit odpočinkové plochy ve vzdálenějších partiích, dál od zdroje hluku. V menších zahradách je situace obtížnější. Malý prostor někdy nedovoluje umístit obytný kout zahrady do klidnějších ploch. Na snížení hluku se může podílet typ oplocení – živý plot z dřevin. Čím je zábrana, plot, živý plot či stěna z rostlin blíže zdroji hluku, tím větší je jejich účinnost. Rostliny hluk, jeho vlny, odrážejí a současně částečně

pohlcují, protože v pletivu listů je obsažené značné množství vzduchu. Pás z rostlin – dřevin o výšce 3 m – dokáže snížit hladinu hluku až o čtvrtinu! Rozdíly v účinnosti jsou ovlivněny i výběrem vhodných druhů dřevin. Dřeviny s chlupatým povrchem listů a drobnými listy jsou účinnější než stromy s listy hladkými a velkými. Výhodnější jsou kombinované výsadby vysokých stromů s podsadbou z keřů (Jelínková, 1997).

3.2.7 Intimita v prostředí zeleně

Významným rysem zahrad je dále možnost vytvořit maximálně intimní přírodní prostředí, které je jedním z nezbytných předpokladů zejména pro dosažení psychické regenerace člověka.

Pro dosažení pocitu naprostého pohodlí a pro vytvoření podmínek skutečně neformálního odpočinku je nezbytný určitý stupeň soukromosti zahradního prostředí.

V podstatě tedy půjde o vytvoření určité optické izolovanosti zahradního prostoru od jeho okolí. Neznamena to však, že takto opticky izolovaná by měla být celá zahrada. S ohledem na nutnou spojitost zahrady s jejím okolím bude naopak v mnoha případech žádoucí a nutné vybrané zahradní partie pohledově otevřít a spojit s jejich prostředím (Mareček, 1975).

3.2.8 Závěrem – působení zeleně na odsouzeného

Zeleň působí na člověka z různých pohledů, ovlivňuje ho už od počátku věků. Proto by se měla, co nejlépe, aplikovat do věznic, jelikož věznice svým prostředím působí na člověka převážně negativně. Přivést zeleň do věznic znamená vylepšit podmínky života v ní jak psychické tak i fyzické a to lepším klimatem věznic a pohodou přírodního prostředí oproti stávajícímu převažujícímu betonu a stavebních prvků.

Z poznatků získaných v této kapitole bylo zjištěno, že zeleň působí svými aspekty různými způsoby a při návrhu zeleně do věznic by se mělo dávat pozor na ponuré a negativně působící druhy rostlin a prostředí by mělo být pestré a optimistické.

3.3 Vnitřní členění zeleně ve věznici

Jak již bylo zmíněno, stavby věznic se dají přirovnat souborům staveb zemědělských či průmyslových, proto bude řešení vnitřního členění zeleně ve věznicích přirovnáno těmto stavbám. Z tohoto důvodu bude analogie a funkčnost zeleně uvnitř věznic přirovnána těmto areálům:

- vegetační úpravy zemědělských závodů,

- funkčnost zeleně ve vnitřních částech areálů zemědělského závodu,
- vegetační úpravy průmyslových areálů,
- zahrady ve volné krajině.

3.3.1 Vegetační úpravy zemědělských areálů

Vegetační úpravy soudobých areálů zemědělské výroby by měly své poslání plnit ve dvou funkčních systémech. Bude to jednak soustava zeleně ve vlastním areálu, jednak zeleň, navazující na jeho vnější krajinné prostředí.

Estetická pojetí úprav v prostoru živočišné výroby a technického provozu by mělo mít svoji specifiku odlišnou od principů uplatňovaných u většiny ploch sídelní zeleně. Výtvarná hlediska se zde proto nebudou projevovat v kvetoucích keřích či v květinových záhonech, ale spíše v celkovém otevírání a uzavírání prostoru, v jeho vazbě na širší krajinné prostředí, v prostorové analogii tvarů zeleně a navazujících staveb a technických prvků apod. Forma výtvarného projevu musí tedy být důslednou syntézou estetických a provozně technologických hledisek, která mají v daném případě určující význam. Výsadby stromů a keřů by proto měly být přednostně soustředěny do větších celků, které lépe odolávají extrémním vlivům provozu. Za minimální výměru těchto výsadeb by se měla považovat plocha 20 – 30 m². Menší počet větších skupin je z hlediska ochrany před vlivy intenzivního provozu vhodnější. Tak zvané bodové výsadby jednotlivých rostlin v trávnicích by měly být používány zcela ojediněle, právě tak jako různě „malebně nepravidelné“ okraje výsadeb. Strohé tvarovosti technických staveb spíše odpovídají jednoduché vegetační tvary (řada, alej, stříhaná stěna apod.) a sortiment, který je v souladu s jejich technologickou funkcí (protiprašná stěna tvořená sortimentem výrazně hustě olistěných taxonů apod.)

3.3.1.1 Funkčnost zeleně ve vnitřních částech areálu zemědělského závodu

Konkrétní formy jednotlivých útvarů zeleně jsou zde dány základním provozním charakterem jednotlivých částí areálu, jenž je zpravidla velmi odlišný.

Vstupní prostor zahrnuje vstupní bránu s příjezdovou komunikací, místo pro parkování vozidel, správní budovu se sociálním zařízením pro zaměstnance apod. Základní funkcí zeleně zde bude vyjádření určité oficiálnosti; bude se jednat o přijatelnou a odpovídající formu okrasných výsadeb. Ty by měly především celý tento výtvarně často nesourodý prostor sjednotit a zdůraznit. Nejvýznamnějším prvkem by v těchto případech měly být větší stromové skupiny či „brány“ navazující na příjezdovou alej a souvislé, velké trávnickové plochy. Ke kompozičnímu sjednocení celého tohoto prostoru přispěje i do určitých míst

soustředěné, tedy prostorově neroztříštěné, rozmístění všech opticky nápadných vegetačních prvků (květinové záhony, tvarově a barevně výrazné taxony dřevin apod.). Podstata řešení zeleně zde tedy bude spočívat v převážně estetických přístupech uplatňovaných na úrovni prostorového uspořádání a použití vybraného sortimentu okrasných druhů rostlin.

Vedle ochrany před nárazy větru musí prostorové rozmístění zeleně řešit i otázku účinného provětrávání celého areálu. Obvodní vegetační rámec, který zde bývá často i plošně největším útvarem realizovatelné zeleně, by proto měl být chápán jako polyfunkční vegetační sestava. Maximum všech volných, avšak provozně pouze dočasně využívaných ploch by mělo být zatravněno pro vynikající hygienické, mikroklimatické i provozní vlastnosti tohoto významného typu zeleně (vysoká zasakovací schopnost vylučující potřebu obvodu srážkové vody, zábrana blátivosti a prašnosti, transpirační a další hygienické účinky, snadné provádění úklidu a jiné, to vše ve spojení s možností plně mechanizované údržby) (Mareček, 2004).

3.3.2 Vegetační úpravy průmyslových areálů

Uvnitř podniků se vysazuje nižší zeleň, která má zachovávat přehlednost a bezpečnost provozu. Při oplocení a vně areálu se vysazuje stromová zeleň s pohledovou výškou (optimum pro ostrahu), nejlépe v nepravidelném seskupení, výrazné je zastoupení travnatých ploch a popínavé vegetace na plotech nebo budovách. Nevylučuje se ani výsadba stromořadí v nepravidelném rytmu, která pomáhá optimální integraci výsadeb do okolí. Pro ozelenění areálů se používají rychle rostoucí dřeviny (břízy, jasany, topoly), jimiž se naplní izolační a prostorotvorná funkce zeleně v co nejkratší době. Proloženy bývají základem z dřevin cílových. Nezbytností pro začlenění průmyslových areálů do širšího okolí je územní rezerva pro izolační pás vegetace vně oplocení, pokud možno nastavená již územním plánem příslušného sídla (Stejskalová, 2011).

3.3.3 Zahrady ve volné krajině

Hlavním rysem zahrad ve volné přírodě musí být to, že se co nejtěsněji přimknou k okolnímu prostředí. Jdeme-li se svou zahradou „za přírodou“, měli bychom její celkové pojetí tomuto prostředí přizpůsobit, a to v celé šíři problému. Zahrada by proto neměla pouze logicky zapadat do svého vnějšího prostředí, ale z výtvarného hlediska by měla představovat i určité vyvrcholení krásy okolní přírody, jakousi koncentraci její výtvarné působnosti. Zahrada v přírodě by tedy měla být obohacením a nikoliv ochuzením nebo poškozením přírodního prostředí. Aby se dosáhlo tohoto cíle, je třeba respektovat především tyto nejdůležitější zásady:

Na ploše každé takové zahrady by se měly opakovat tytéž druhy rostlin, zejména dřevin, které rostou v okolí volné přírodě. Opakováním téhož motivu se sjednotí prostředí zahrady i krajiny.

Často bude důležitá a přímá prostorová spojitost zeleně zahrady s některými okolními přírodními, hlavně vegetačními prvky v krajině. Může to být např. řada stromů nebo pás keřů, který vytvoří prostorové pojítko mezi zahradou a blízkým lesem apod.

Souladný vztah zahrady a krajiny se také zdůrazní pohledovým spojením zahradních interiérů s krajinou. Podstatnou částí mnohých zahradních scénérií se tak stanou okolní krajinné partie. Charakteru těchto krajinných dominant však musí odpovídat uspořádání zahradních detailů. Proto koncepce dílčích částí zahrady musí být jistým pokračováním okolní přírody, takže např. nebude velmi často vhodné vysazovat na takovou zahradu asi ovocné stromy a keře, zeleninu apod.

V podmínkách zahrad ve volné přírodě však budeme často naopak nuceni řešit některé takové problémy, které se běžně v intravilánech sídlišť nevyskytují. Bude to např. výsadba závětrí, které má chránit areál zahrady před nárazy škodlivých větrů, jindy to může být výsadba usměrňující tvorbu závějí apod. Mnohem přísnější měřítko musíme za těchto podmínek mít i při výběru rostlinného materiálu s ohledem na škody, které zde může způsobit zvěř, někteří ptáci apod. (Mareček, 1975).

3.3.4 Závěrem – zeleň uvnitř věznic

Zeleň uvnitř věznice by byla nejvíce využívanou a vnímanou zelení při pobytu samotnými odsouzenými i zaměstnanci věznice. Z těchto důvodů by měla být smysluplně navrhována a realizována. Tato kapitola přirovnala areály věznic k areálům zemědělským a průmyslovým či zahradám ve volné krajině, a proto by se měla zeleň do věznic navrhovat podobným způsobem ze stejných důvodů, jaké už byly uvedeny u začlenění věznice do krajiny.

3.4 Práce odsouzených v zeleni

Pro začlenění péče o zeleň do programu vězňů je třeba se nejdříve věnovat těmto tématům:

- historii – první snahou o začlenění zeleně do vězeňství – justičními statky,
- programy věznic,
- vylepšení podmínek života ve věznicích,
- práci se zelení – v zahradě.

3.4.1 První snaha začlenění zeleně do vězeňství – justiční statky

Nasazování trestanců na zemědělské práce se jako vhodný převýchovný prostředek začalo v rámci výkonu trestu objevovat od poloviny 19. století. Nejednalo se však o všeobecně akceptovanou samozřejmost. Tehdy ještě doznívala rezidua předchozích období, kdy byli delikventi využíváni převážně na těžké nucené práce, k nimž patřila kupříkladu stavba hradeb, vlečení lodí či veslování na galérách.

V Čechách sice nedošlo k vybudování přechodného ústavu, ale zemědělské práce nezůstávaly opomíjeny. Jako příklad může posloužit ženské trestnice v Řepích, která zahájila provoz roku 1865. Její součástí byl statek, k němuž náležela řada pozemků, které původně plnily účel hospodářského zázemí zemského sirotčince vystavěného Kongregací sester řádu svatého Karla Boromejského. Vězeňkyně na nich každodenně pracovaly a zároveň pečovaly o klášterní zahrady, kde pěstovaly zeleninu. Mimo to se věnovaly ještě úpravám ústavního parku.

Před koncem 19. století ale k největšímu rozvoji tohoto způsobu výkonu trestu došlo ve Švýcarsku, a to nejen ve formě přechodných ústavů. V roce 1891 začali budovat celý vězeňský ústav zaměřený výhradně na zemědělství. Jednalo se o pracovní kolonii Witzwill poblíž města Gampelen, jež vznikla ze starého zchátralého dvorce. Duchovním otcem a ředitelem Witzwillu se stal významný činitel švýcarského vězeňství Otto Kellerhals. Ten také v době své profesionální kariéry vycházel ze zásady: „Člověk napraví půdu a půda napraví člověka.“

Svým způsobem justiční statky vlastně plnily funkci jakéhosi předvýstupního oddělení, což dokládá i již zmíněný úmysl proměnit nedražické hospodářství v trestný převýchovný ústav korespondující s těmito zemědělskými pracovišti prováděním výkonu trestu, což dokládají právě venkovní práce s omezeným dozorem. Vybraní jedinci se přes den dokonce směli pohybovat zcela bez dohledu.

Prvořadým úkolem justičních statků bylo zajistit pevnou krmivou základnu, zejména sestavit vhodný pícninářský osevní postup, zlepšit kvalitu trvalých luk a pastvin, zavést plynulý pás zeleného krmení a podle možnosti pěstování meziplodin. Rostlinná výroba v této fázi pak mohla kvalitně navazovat na živočišnou výrobu a ta jí mohla opět vracet část živin v chlévském hnoji, čímž značně přispívala k zlepšení úrodnosti půdy a zvýšení výnosů.

Pouze na pozemcích tří justičních statků se podařilo pěstovat léčivé byliny. Nejvíce bylin vyprodukoval justiční statek v Nedražicích a dále statky v Řepích a Javorníku.

Celý proces rušení justičních statků a jejich předání novým majitelům proběhl ve velmi krátkém čase na přelomu let 1952 a 1953 bez jakýchkoliv větších problémů.

Ačkoliv se justiční statky z hlediska převýchovy vězňů osvědčily, nevyhovovaly představám o vězeňském systému postaveném na základě sovětských zkušeností, spojeným s celkovou neologizací a upřednostňování represe před odbornou prací. Důsledkem tohoto procesu byla jejich likvidace a následné předání JZD (Hladík, 2012).

3.4.2 Programy věznic

Výkon trestu odnětí svobody je prováděn ve věznici nebo v samostatném oddělení vazební věznice. Věznice jsou v závislosti na míře vnější ostrahy, zajištění bezpečnosti a dále způsobu uplatňování resocializačních programů členěny do čtyř základních typů, přičemž k zařazení odsouzeného do věznice určitého typu dochází rozhodnutím soudu, které je součástí rozsudku, jímž se odsouzenému ukládá výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody. Za podmínek stanovených v § 39a trestního zákona soud, pokud nedospěje k závěru, že s ohledem na závažnost trestného činu, stupeň a povahu narušení pachatele, by byla jeho náprava zaručena lépe ve věznici jiného typu, zařadí do věznice:

- a) s dohledem odsouzeného
- b) s dozorem odsouzeného
- c) s ostrahou odsouzeného
- d) se zvýšenou ostrahou odsouzeného

Věznice vytvářejí podmínky pro zaměstnávání odsouzených buď v rámci vlastní podnikatelské činnosti, nebo na smluvním základě s jiným podnikatelským subjektem nebo organizací. Smlouva mezi věznicí a podnikatelským subjektem nebo organizací, na jejímž základě se uskutečňuje zařazení odsouzených do práce, stanoví podrobnější podmínky, za nichž budou odsouzení vykonávat práce, případně i postup při zaškolení odsouzených k výkonu určených prací a způsob zvyšování jejich pracovní kvalifikace. Při vytváření podmínek k bezpečnosti a ochraně zdraví při práci mají podnikatelský subjekt nebo organizace stejné povinnosti, jaké by měly vůči pracovníkům v pracovním poměru. Odsouzení jsou v souladu s účelem výkonu trestu zařazováni do práce podle jejich zdravotního stavu a pracovních schopností.

Ředitel věznice je oprávněn podle pracovně právních předpisů rozvrhnout pracovní dobu odsouzených, popřípadě jim nařídít práce ve dnech pracovního klidu nebo práci přesčas, aby pracovní doba odsouzených byla shodná s dobou pracovní činnosti pracovníků zaměstnavatele. Odsouzení, kteří byli rozhodnutím komise zařazení do práce, jsou

rozdělování v souladu s posláním nápravně výchovné činnosti do pracovních skupin. O přeřazení odsouzeného do jiné pracovní skupiny rozhoduje komise. Vedoucí těchto skupin určuje ředitel věznice nebo pověřený pracovník oddělení výkonu trestu.

Pracovní čas, pracovní podmínky a podmínky pro uložení přesčasové práce jsou u odsouzených stejné jako u ostatních pracovníků. Ředitel věznice může nařídit odsouzeným práci přesčas v rozsahu a za podmínek stanovených § 97 odst. 1 až 3 zákoníku práce. Nad touto hranici může práci přesčas povolit na návrh ministra spravedlnosti vláda. Do pracovní doby se nepočítá práce při úklidu a jiná obdobná práce odsouzených potřebná k zajištění běžného provozu věznice. Tyto práce nesmějí však být nařizeny na úkor doby nutné k odpočinku odsouzených.

Odsouzeným přísluší odměna podle vykonané práce. Z pracovní odměny odsouzeného se provádí srážky jednak k úhradě výživného pro jeho děti, jednak k úhradě nákladů výkonu trestu. Kromě těchto srážek lze z pracovní odměny odsouzeného provádět další srážky, které připouštějí pracovní právní předpisy jako srážky ze mzdy, a to obdobně podle pracovních předpisů. Rozsah, popřípadě též pořadí srážek z pracovní odměny odsouzených stanoví ministr spravedlnosti. Zbylá část pracovní odměny odsouzeného se rozdělí na kapesné a úložné. Z úložného může odsouzený poskytovat příspěvky své rodině a plnit své závazky. Zbytek úložného se odsouzenému vyplátí neprodleně po propuštění z výkonu trestu.

Odpovědnost za škodu způsobenou při práci je zakotvena zákonem o výkonu TOS v ust. § 33 – 34a. Podle těchto ustanovení tak odsouzený odpovídá za škodu, kterou způsobil věznici, podnikatelskému subjektu nebo organizaci, u nichž byl zařazen k výkonu práce, zavinění porušením povinnosti při plnění pracovních úkonů nebo v přímé souvislosti s ním, a to obdobně jako ostatní pracovníci. Odpovědnost za škodu způsobenou odsouzenými se řídí obecnými předpisy. Za škodu způsobenou odsouzenému při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s plněním těchto úkolů odpovídá věznice nebo podnikatelský subjekt nebo organizace, k nimž byl odsouzený k výkonu práce zařazen, podle § 187, 205a a 205b zákoníku práce. Obdobně odpovídá věznice, podnikatelský subjekt nebo organizace odsouzenému za škodu vzniklou pracovním úrazem nebo nemocí z povolání podle § 190 až 203 zákoníku práce. Za škodu způsobenou na odložených věcech při odvracení škody podle § 204 a 205 zákoníku práce.

Pro věznici s dohledem platí určité odchylky od stanoveného standardu s tím, že nejsou stejně jako v případě věznic s dozorem použity speciální stavebně technické prostředky, ani ozbrojené strážce k zabránění útěku odsouzených. Kontrolou a dohledem, či dozorem nad činností odsouzených jsou pověřeni vychovatelé a ve věznicích s dozorem též dozorcí.

Odsouzení se mohou pohybovat v prostorách věznice bez omezení. Ani ložnice, ani ubytovny se nezamykají. Na pracovištích mimo věznici pracují odsouzení zpravidla bez dozoru příslušníků VS. Návštěvy blízkých osob jsou odsouzení oprávněni přijímat jednou týdně, a to bez dozoru příslušníka VS.

Pro věznici s dozorem platí, že odsouzení se sice v prostorách věznice pohybují volně, ale ubytovny se v době spánku zamykají. Na pracovištích pracují odsouzení zpravidla pod nepřímým dozorem pracovníka VS. U těch odsouzených, u nichž lze důvodně očekávat, že toho nezneužijí, může ředitel věznice povolit volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů. Odsouzení mohou přijímat návštěvy blízkých osob jednou za dva týdny. Tyto návštěvy se uskutečňují zpravidla ve vymezeném prostoru věznice, pravidla ale bez dohledu příslušníka VS.

Ve věznicích s ostrahou se odsouzení pohybují zásadně pod dohledem příslušníka VS. Na ubytovnách nebo jejich oddělených částech jsou zpravidla uzamykáni. Práce je odsouzeným vykonávána zásadně na pracovištích uvnitř věznice, nebo na střežených pracovištích mimo věznici. Jen zcela výjimečně může být odsouzeným povoleno, aby se při plnění pracovních úkolů pohybovali mimo areál věznice. Návštěvy blízkých osob mohou odsouzení zařazení do věznice tohoto typu přijímat jednou za měsíc. Návštěva se uskutečňuje ve vyhrazeném prostoru věznice, v mimopracovní době, podle Řádu by se tak mělo dít zpravidla pod dohledem příslušníka VS.

Pro věznici se zvýšenou ostrahou platí, že odsouzení jsou na celách uzamykáni a po celém areálu věznice se pohybují zásadně pod přímým dozorem příslušníků VS. Práci mohou vykonávat na pracovištích uvnitř věznice, popřípadě mohou vykonávat práci na celách. Volný pohyb po věznici není povolen, a to ani při plnění pracovních úkolů. Návštěvy blízkých osob mohou osoby zařazení do tohoto typu věznice přijímat jednou za šest týdnů. Návštěva se uskutečňuje ve vymezeném prostoru věznice v mimopracovní době, zpravidla pod dohledem příslušníka VS (Nedorost, 1995).

3.4.3 Vylepšení podmínek života ve věznicích

Humanizace ve vězeňství znamená vytváření důstojných, lidských podmínek ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. V širším slova smyslu je to soubor činností a opatření, jejíž výsledkem by mělo být začlenění českého vězeňství do řady nejprogressivnějších evropských i světových trendů, vytyčených v minimálně přijatelné podobě Evropskými vězeňskými pravidly. V užším slova smyslu humanizace vězeňství znamená nejen

neponižování vězňů, ale především respektování jejich lidské důstojnosti včetně nenarušování jejich osobnostní integrity a sebeúcty. V praxi se humanizace především projevuje:

- diferencovaným zacházení s vězni (nediferencovaný přístup je nehumánní, degraduje zbytečně určité skupiny vězňů),
- snižování agresivity, nepřátelství ba nenávisti mezi vězni a vězeňským personálem, kladením důrazu na korektnost ve vzájemných vztazích.

Nejpregnantněji by se dala podstata humánního přístupu k vězněným vystihnout latinskou sentencí *primum non nocere* (= především neškodit). To konkrétně v podmínkách vězeňství znamená udělat vše proto, aby vězněný po propuštění z věznice byl alespoň (to se týká kompletně jeho osobnosti) v takovém stavu, v jakém byl, když do vězení vstupoval. Nejde o malý požadavek, protože nezřídka věznění způsobí zhoršení fyzického i psychického stavu vězněného či dokonce ho lépe vyzbrojí pro páchání další trestné činnosti.

Reedukací (převýchovou) dosahujeme nápravně výchovných cílů. V penitenciálních podmínkách je reedukace v podstatě výchovou špatně (nedostatečně, odchylně) vychovaného jedince. Je to snaha pomocí pedagogických metod, prostředků a forem na jedné straně rozvinout nevyvinuté osobnostní vlastnosti a na straně druhé pozměnit tyto vlastnosti společensky žádoucím způsobem.

Konkrétně je zacházení s vězni všechno to, co děláme ve vězeňských zařízeních s vězni, abychom naplnili účel výkonu vazby a účel výkonu trestu odnětí svobody a při tom jim neuškodili. To znamená, abychom alespoň nezhoršili stav jejich osobnosti (před uvězněním) a také stav jejich zdraví tělesného i duševního. Zacházení by též nemělo zhoršit sociální vazby mezi vězněm jeho rodinou a nejbližším sociálním prostředím. Zacházení připomíná léčení. Jmenovitě zacházení např. zahrnuje sociální péči, vzdělávání, návštěvy, korespondenci, četbu, ale i reedukaci, psychologickou a lékařskou péči, psychiatrickou intervenci, psychoterapii apod. (Mařádek, 2005).

Privést zeleň do věznic, kde je člověk psychicky narušován je velice důležité i z pohledu, že vězeňství je jako totální instituce.

Totální instituce se podobá totálnímu režimu nejen na principu pouze analogie. Je takovou institucí, která pohltní celého člověka, ať chce či nechce. Režimuje ho. Předepisuje systém stravování, oblékání, práce, hygienických úkonů i trávení volného času. Za totální instituce lze považovat kasárna, vězení, psychiatrické léčebny, ale i polepšovny (past'áky) a

některé další ústavy, třeba i špatně vedené a spravované domovy důchodců, nebo léčebny dlouhodobě nemocných.

Při péči o vězněné by mělo jít především o následující konstanty. Orientovat se na osobnost vězněného a i na další pomoc, kterou potřebuje (na jeho základní potřeby jako je rodina, komunita, sociální strádání, smysluplnost dalšího života). Uspokojovat potřeby deformované uvězněním (pochopitelně často jen složitě nalezeným substitučním způsobem) a pomáhat řešit uvězněním vzniklé problémy – osobní, sociální, rodinné a existenciální. Péči zaměřit též na formování motivace vězněného ke spokojenosti při práci na sobě samém. Vytvořit podmínky pro následovanou nebo, pokud je to nutné, trvalou postpenitenciární péči.

Efekt vězeňské péče (vězeňské pečovatelské činnosti) by se měl projevit v obnově (rehabilitaci) tělesných, psychických a sociálních funkcí osobnosti propuštěného vězně a na to navazující už ve vězení připravované komunitní a sociální reintegraci (Mařádek, 2005).

3.4.4 Práce se zelení – v zahradě

Jaké funkce zahrady plní? Jsou to v zásadě ladičky duše. Pomáhají nám soustředit se, v meditaci a reflexi. Při práci to jde dobře, jak známo. Hezký český výraz je usebrání. Ano, pomáhají čistit hlavu, vyvztekát se, přibrzdit a zpomalit, přeladit se do jiného tempa času, do jiného rytmu přírodních procesů. Jiný prostor, jiný tok času. Pomáhají letmo se vrátit do věku, kdy jsme všichni byli rolníci a cyklus roku strukturoval náš život. Pomáhají souznít. Vystoupit z příboje městského hluku, dostat se z téměř podprahového bzumtění všelijaké hudební kulisy, která je dnes všude. Chvilí vychutnávat ticho.

Tou prací, sázením, zaléváním, pletím a prořezáváním, zvládáním souboru nějak provázaných procesů, si také dokazujeme, že určitou část fyzického světa ovládáme, máme pod kontrolou. Věci se zde jasně daří nebo nedaří. Mnohé jsou srozumitelnější, protože viditelné. Přece jen se dá na ně zeptat sousedky, dají se naučit. Karel Čapek o tom věděl všechno (Kostroň, 2011).

Velmi významné jsou dále sociálně psychologické důvody zahrádkaření. Zahrádkářství je určitým pozůstatkem dřívějších dob, kdy byl člověk připoután půdě a byl tedy i přímým výrobcem konkrétních produktů. Současný, velmi výrazně abstraktní charakter práce a odtržení člověka od hmotných výsledků jeho činnosti může být do značné míry kompenzován prací na zahradě, kde se výsledky pracovního úsilí mohou projevit velmi konkrétně. Např. možnost pozorovat své dílo od počátku do konce – od výsevu po sklizeň apod. Skutečnost, že se člověk stále významněji stává pouhou součástí výrobního procesu a že

nevidí výsledný produkt svého úsilí, má značný vliv i na nežádoucí společenský jev, který je tzv. pocit „osamocení“ člověka ve společnosti apod.

Nárůst celkové technizace našeho prostředí vyvolává nutně potřebu určitých návratů k přírodě. Zahrada ve svém tematickém pěstitelském uspořádání může tuto potřebu plnit často mnohem intenzivněji než běžně dostupné současné přírodní prvky – např. parky, běžné rekreační areály apod. Vztah k přírodě však v tomto případě nepramení pouze z aspektů ekologických, ale projevuje se v něm současně i důležitý aspekt sociální, oceňující i estetické aspekty celé zahradně architektonické tvorby.

Významným sociálním jevem je i potřeba seberealizace. Zahrada může tuto touhu člověka po manuálních tvůrčích aktivitách velmi dobře a intenzivně naplňovat. Je to vlastně celkové technické, provozní i výtvarné zvládnutí zahradního prostoru, řešení celé řady jeho detailů apod. (Mareček, 1992).

Zahrádkářská činnost však není pouhým trpným stykem s přírodou, ale představuje současně také ideální formu tzv. aktivního odpočinku, při němž se fyzická práce stává svobodnou hrou lidských sil. Zájemci o zahrádkářskou činnost patří ke všem profesím, což svědčí o tom, že tento způsob aktivního odpočinku kompenzuje přetíženost duševní prací uvolněním nervového napětí, ale i únavu vznikající při stereotypních manuálních procesech jiné skupiny pracujících. Pro mnoho lidí je zahrádkářská činnost útočištěm při vysoké pracovní aktivitě a prudkém životním tempu. Aktivní činnost v přírodě je však i jednou z forem obrany člověka proti vlivu „umělého prostředí“, které často odporuje biologickým a psychologickým rysům prostředí, v němž se lidský život po tisíciletí vyvíjel.

Zahrada umožňuje člověku především velmi bezprostřední až intimní styk s přírodou. Konkrétní pěstitelská činnost dává lidem nejen možnost vnímat a usměrňovat výsledky své práce, ale i pozorovat své dílo od počátku až do konce (např. od výsevu až po sklizeň apod.). To je značně důležité z hlediska psychologie dnešní společnosti. Vlivem neustálého růstu techniky a zespolečňování lidské práce se tato práce současně i drobí na dílčí pracovní úkony, jejichž plnění člověku velmi často nepřináší potěšení z uplatnění vlastních tvůrčích schopností. Podle vědeckých zjištění má tento stav značný vliv na vzrůstající pocit tzv. „osamocení“ jako velmi závažného problému nové epochy civilizace.

Práci na zahradě je možno považovat za výrazný typ aktivní rekreace, tj. za bohatou fyzickou činnost ve zdravém přírodním prostředí.

Práce na zahradě velmi významně přispívá k rozvoji osobnosti člověka. V zahrádkářské činnosti je totiž obsaženo i mnoho estetických zážitků. Sblížení s přírodou, jejíž krásu člověk

sám spoluvytváří, rozvíjí v něm lidskou tvořivost a působí příznivě na prohlubování jeho subjektivní smyslovosti (Mareček, 1975).

3.4.5 Závěrem – zaměstnávání ve věznicích

Justiční statky byly prvním nápadem zaměstnávat odsouzené v zemědělství a tím i napravovat trestané. Tento názor byl inspirací pro další kapitoly (školkařství ve věznicích a pro návrh „vlastních políček“ odsouzených).

Znalost programu věznic je důležitá pro návrh zeleně ve věznicích z důvodů jestli se mohou pohybovat ve venkovních prostorech a jestli mohou pracovat ve věznicích či mimo ni apod.

Část „Vylepšení podmínek života ve věznicích“ vysvětluje některé pojmy, které souvisí s ovlivňováním a psychologií odsouzených.

Pracovat v zeleni a zahrádkářská činnost je ideální formou zaměstnávání vězňů, jelikož budou pracovat ve venkovním prostředí a zahrádkářská činnost působí na člověka mnoha způsoby, jak již bylo popsáno a mohou najít nový směr svého života.

3.5 Školkařství a věznice

Školkařství je dobrým způsobem podniku ve věznicích, která je umístěná na okraji intravilánu či v krajině, jelikož věznice má možnost tento druh areálu vybudovat. Tato kapitola se bude zabývat těmito body:

- Typy školek,
- charakteristika ovocné a okrasné školky,
- ovocná školka:
  - o podmínky a postup při zakládání,
  - o příprava půdy po předplodinách,
  - o rozčlenění plochy,
  - o oplocení ovocné školky,
  - o stavby a potřebné technické vybavení ovocných školek.
- okrasná školka:
  - o charakteristika okrasné školky,
  - o podmínky pro založení okrasné školky,
  - o zařízení školkařského závodu,
  - o organizace venkovních ploch,
  - o množitelská plocha,

- vlastní školka,
- matečnice,
- kontejnerovna.

3.5.1 Typy školek

Z hlediska účelu jsou zakládány školky výrobní čili produkční, samozásobitelské a výcvikové. Podle pěstovaných rostlin se rozlišují školky podnožové, ovocné a okrasné.

Výrobní čili produkční školky mají za úkol vypěstovat jakostní sadbový materiál. Podle oblastí mohou být zaměřeny na určité druhy. Podnožové školky se zabývají výhradně pěstováním podnoží. Zakládají se podle potřeby v optimálních podmínkách vhodných pro pěstování podnoží. Výcvikové školky jsou součástí školního zařízení a slouží k odbornému výcviku žactva zahradnických škol.

Školky umísťujeme na plochách po vhodných předplodinách. Vhodné jsou brambory a luskovinné nebo luskovinoobilní směsky. Je nutné, aby půda byla nezaplevelena s dostatečným obsahem humusu a již předem zásobena hlavními živinami tak, aby ovocné rostliny mohly čerpat z této zásoby živiny po celou dobu pěstování.

3.5.2 Ovocná školka

Jedním z nejdůležitějších odvětví ovocnářské výroby je ovocnářské školkařství. Přímou nebo nepřímou může ovlivňovat produkční ovocnářství nástupem plodnosti, pravidelnou úrodností, hmotností nebo kvalitou úrody ovoce (Oberthová, 1989).

Ovocná školka je pozemek určený k rozmnožování a pěstování ovocných sazenic, tzv. ovocné sadby. Školky mají šířit ušlechtilý a zdravý sadbový materiál tržních a krajově osvědčených místních (lokálních) odrůd, a to v souladu s rajonizací a státním sortimentem. Úspěšný vývin sadby ovocných druhů pěstovaných ve školkách je možný jen za nejlepších životních podmínek. Proto se před založením školky musí uvážit požadavky ovocných rostlin na prostředí. Kromě prostředků, jež tvoří tzv. přírodní podmínky, je nutno přihlídnout k podmínkám ekonomickým a hospodářským.

3.5.2.1 Podmínky a postup při zakládání

Ovocné školky se mají zakládat na rovině, která umožňuje snazší, výhodnější a levnější obdělávání půdy, než je možné na svazích. Poloha má být vzdušná, ne však vystavená prudkým větrům. Nevhodné jsou uzavřené polohy a mrazové kotliny, neboť porosty zde trpí mrazy a škodlivými činiteli.

Důležitá je i nadmořská výška ovocné školky. Ve vysokých polohách rostou ovocné dřeviny pomaleji, špatně se vyvíjejí a jejich dřevo hůře vyzává, poněvadž je zde krátká vegetační doba. Nejvhodnější polohy pro zakládání školek jsou v nadmořské výšce 250 – 450 metrů. Významným činitelem je půda. Nejvhodnější jsou půdy, kde se dosud neovocnařilo, tj. kde se pěstovaly jen polní plodiny. V každém případě půda pro ovocnou školku má být dobře zásobena humusem (3 – 5 %), nejlépe hlinitopísčité nebo písčitohlinitá, a má v profilu dosahovat hloubky alespoň 60 – 80 cm. Pro podnožové školky je možno volit písčitéjší půdy, ale dostatečně zásobené živinami, zvláště humusem a vláhou. Ornice má mít dostatečné množství minerálních živin. Hladina podzemní vody nemá být v pěstitelských školkách vyšší než 1 metr. U podnožových školek nemá přesahovat 50 – 60 cm. Všeobecně se oblastní školky zakládají v blízkosti komunikačních spojů, tím je usnadněno rychlé a plynulé zásobování ovocnářské oblasti. Předpokladem k vypěstování dostatečného množství jakostních sazenic je nejen dostatek odborných pracovních sil, ale i dokonalá organizace práce.

Při vlastním zakládání školky uvážíme především její rozlohu, rozčlenění plochy a možnost vybudovat všechna ostatní zařízení potřebná k provozu. Ovocné školky nezakládáme tam, kde se vyskytují karanténní škůdci nebo nebezpečné virové choroby.

3.5.2.2 Příprava půdy po předplodinách

Před založením sadu musíme provést rozbor půdy a podle výsledku zajistit zásobní hnojení. Půdu pro školkování na podzim včas připravíme hlubokou orbou. Osvědčují se podrývaky, které provzdušní a nakypří podorničí (podbrázdí) do hloubky 50 – 60 cm. Hlubokou orbou omezíme výskyt víceletých plevelů, např. pýru. Po okopaninách se půda zpracovává lépe než po obilninách, poněvadž má dobrou drobtovitou strukturu, zatímco po obilninách je struktura slitá. Hony po vojtěšce nebo jeteli jsou zásobeny dusíkem, ale je tu nebezpečí rozmnožení ponrav. Velmi dobrou předplodinou jsou luskoviny a luskovinoobilní směsky, protože pozemek dokonale zbavují plevelů, hlavně pýru a obohacují půdu o dusík. Pro úpravu půdní reakce je třeba vydatně vápnit k předplodině, hlavně počítáme-li se školkou peckovin a skořápkovin. Na jaře půdu co nejdříve usmykujeme, aby nevznikaly zbytečné ztráty zimní vláhy. Na podzim školkuje výjimečně, a to především jádroviny, peckoviny a skořápkoviny v předjaří (Vilkus, 2000).

3.5.2.3 Rozčlenění plochy

Pozemek rozdělíme cestami, které musí komunikačně vyhovovat. Na menším pozemku stačí jedna hlavní cesta, kterou vedeme buď středem, nebo po stranách pozemku. Příčné cesty, jsou-li nezbytné, vedeme kolmo na hlavní cestu. Jsou užší a dělí pozemek na tabule (oddíly). Tvar a velikost jednotlivých oddílů mají být přibližně stejné, nejlépe vyhovuje obdélníkový nebo čtvercový tvar, velikost závisí na rozloze celého pozemku. Hlavní cesta je široká 3 – 4 metry. Cesty nikdy neděláme pevné, ale oséváme je trávami, aby byly schůdné za každého počasí. Místo příčných cest při školkování vynecháváme každý 8. nebo 10. řádek. Vzniklé mezery využíváme pro pojiždění strojů při postřiku nebo pro dovoz a odvoz materiálu do školek a ze školek. V malých školkách tato pravidla samozřejmě neplatí a vždy dodržujeme to, že spon a rozvržení plochy je ovlivněno typem použité mechanizace.

3.5.2.4 Oplocení ovocné školky

Školku musíme včas a řádně oplotit, neboť jinak zajíci a v blízkosti lesů i vysoká zvěř nadělají v zimě i v předjaří velké škody okusem ovocných stromků. Nejlépe vyhovuje plot z pozinkovaného pletiva. Používáme pletivo z drátu o průměru 2 – 3 mm s otvory ne většími než 5 x 5 cm.

Pletivo napínáme na lehké dřevěné sloupky, které se po uvolnění školky dají přenášet i s pletivem. Sloupky musí být vždy oloupané a jejich průměr je asi 10 cm. Neoloupané sloupky jsou útočištěm nejrůznějších škůdců, kteří přecházejí na výpěstky. Syrové dřevěné sloupky se před použitím impregnují např. roztokem zelené skalice nebo karbolíneem a nechají se vyschnout. Vhodné jsou i vyřazené železné trubky o průměru asi 5 cm. Pletivo se napíná na sloupky, vzdálené od sebe asi 4 metry. Výška plotu stačí asi 150 – 200 cm. Pletivo se při zemi mezi sloupky přiháčkuje a jeho dolní okraj se přikryje zemí, aby se zvěř nemohla pod ním podhrabat. Nezbytné jsou jeden nebo dva napínací dráty, ke kterým se pletivo připevní, aby se nepronášelo. Proti rezavění se pletivo natře. Plot se pravidelně prohlíží a jakékoliv poškození se musí ihned opravit.

3.5.2.5 Stavby a potřebné technické vybavení

Trvalé velké ovocné školky se musí pro školkařskou výrobu účelově, stavebně a strojově vybavit. Podnožové školky musí mít semenišť, mateřské podnože, pařeníšť na setí a přesazování vzešlých mladých semenáčků, skleníky, stratifikační jámy, halu na třídění a zazimování, zakládání vytříděných podnoží na zimu, garáže pro traktory, halu pro stroje a

nářadí, sklady pro hnojiva a chemické ochranné láky, sociální zařízení pro pracovníky a kancelář pro vedoucího školky. Všechny ostatní typy ovocných školek musí mít potřebné pracovní prostory, přezimovací haly, dílny, garáže, balírnu s rampou pro expedici, vytápěné pracovní prostory pro pracovníky v zimě, sklady na pohonné hmoty, hnojiva a chemikálie. Velmi důležité je, aby ve velkých školkách bylo pro pracovníky kompletní sociální zařízení (šatna, převlékárna, umývárna, sprcha s teplou vodou, společenská místnost, WC) a pro vedoucího školky a technicko-administrativní pracovníky příslušné kanceláře. Na asanaci strojů a nářadí po chemických ochranných prostředcích a hnojivech je nutné mít očištnou rampu (Oberthová, 1989).

3.5.3 Okrasná školka

V okrasných školkách se pěstuje ve srovnání se školkami ovocnými mnohem širší sortiment dřevin i trvalek s rozdílnými nároky na stanoviště i pěstební podmínky. Výroba okrasných rostlin je úzce spjata s možností odbytu, tedy i s požadavky projektantů a realizátorů sadovnických a krajinářských úprav. Důležitými odběrateli jsou také drobní pěstitelé, kteří jsou nejvíce ovlivněni módností rostlin a reklamou. Zanedbatelný také není vývoz školkařského zboží do zahraničí. Kvalitu školkařských výpěstků předepisuje vyhláška.

Školkařské závody jsou většinou specializovány, mají vysoký stupeň mechanizace a produktivity práce. V našem státě je několik větších školkařských závodů, které se zabývají pěstováním širokého sortimentu okrasných dřevin a trvalek. Jako doplňková výroba se pěstuje okrasný materiál i v jiných zahradnických závodech než pouze ve specializovaných okrasných školkách. Lesní školky produkují semenáče běžných lesních dřevin. Tyto výpěstky nakupují okrasné školky k dalšímu dopěstování.

3.5.3.1 Podmínky pro založení okrasné školky

Přírodní podmínky jsou dány klimatem, polohou, půdou a hladinou spodní vody. Pro pěstování okrasných dřevin se doporučuje nadmořská výška do 400 m n. m., otevřená, ale nepřilíživě větrná poloha. Zcela nevhodné jsou uzavřené polohy a mrazové kotliny. Pozemek má být pokud možno v rovině, nebo jen mírně skloněný k JV, JZ až SZ (pro některé dřeviny s ohledem na nadmořskou výšku může být i jiný sklon). Ovzduší by mělo být čisté bez průmyslových exhalací. Výhodná je vyšší vzdušná vlhkost. Většině dřevin vyhovuje půda středně těžká, dostatečně hluboká a propustná s menším obsahem vápna. Pro dřeviny, které se dobývají se zemními kořenovými baly (jehličnany, stálezelené listnáče a některé listnáče opadavé) je vhodnější těžší půda s vyšším obsahem humusu. Pro dřeviny se speciálními

požadavky (např. vřesovištní) je nutno půdu uměle upravit. Hladina spodní vody nemá být výše než 80 až 100 cm pod povrchem. Velmi důležitý je také zdroj čisté a nezávadné zálivkové vody.

Hospodářské (ekonomické) podmínky jsou dány vzdáleností od středisek odbytu a dobrým komunikačním napojením silničním nebo železničním. Důležitý je i dostatek kvalifikovaných i ostatních pracovních sil. Racionalizaci výroby podmiňuje velikost podniku, jeho výrobní zaměření (specializace), technické vybavení závodu a především úroveň řízení výroby a odbytu výpěstků.

3.5.3.2 Zařízení školkařského závodu

Okrasné školky se ve srovnání se školkami ovocnými liší větším a náročnějším stavebně technickým vybavením, které je samozřejmě závislé na výrobním programu.

Stavebně technická zařízení tvoří jádro podniku. Výrobní, provozní a pomocné stavby musí být účelně rozmístěny tak, aby při přemísťování materiálu a při pohybu pracovníků nevznikaly časové ztráty. Skleníky a fóliovníky se používají k výsevům dřevin a trvalek, k řízkování a roubování jehličin, stálezelených dřevin, některých opadavých listnáčů, k přezimování mladých, choulostivějších a cenných rostlin. Pro přezimování rostlin vyhovují i skleníky jednodušší konstrukce, pro množárenské účely se využívají vytápěné zasklené plochy. Nezbytnou součástí skleníkového zařízení je prostorná a světlá pracovna.

Pařeniště se dnes používají již méně. Využívají se podobně jako skleníky nebo fóliovníky – k výsevům, k množení bylinnými a polovyžralými řízků, k letnímu roubování dřevin pod sklem, k předpěstování trvalek i choulostivějších dřevin. V pařeništích lze také přezimovat mladé jehličnany, roubované dřevité pivoňky, velkokvěté plaménky apod. Práce v pařeništi je fyzicky namáhavější než ve sklenících a fóliovnících.

Klimatizovaný sklad (chladárna) slouží ke skladování školkařského materiálu a výpěstků v paletách bez půdy, sklizených rostlin (např. jehličnanů s baly), roubů, oček, bylinných řízků apod. Umožňuje manipulaci s tímto materiálem i jeho úpravu kterékoli době. Chladárna přispívá k racionalizaci výroby a ke zmírňování sezonních pracovních špiček.

Stínoviště je vhodné pro pěstování stínomilných a polostinných rostlin, případně i pro umístění nádob s výsevy a mladými rostlinami. Na podpěrných sloupech (dřevěných, kovových) se ve výši 2,5 m nad záhonem zhotoví vodorovná lat'ová střecha.

Může se také použít přenosná stavebnicová konstrukce z kovových trubek, na kterou se natáhne osnova z tlustších pozinkovaných drátů. Na tuto osnovu se připevní svinovací stínovky, které se na zimu odstraňují. Do stanovišť se zřizuje pevné zavlažovací zařízení.

Balírna a třídírna je využívána k balení a expedici zboží. Umožňuje plynulou přejímku rostlin ze školky a jejich odbavení. Uvnitř po stranách jsou boxy (k balení a expedici větších objednávek) spojené širokými dveřmi s krytými rampami. Stoly uprostřed slouží k balení menších zásilek, např. trvalek. V balírně je také sklad balicího materiálu.

Ostatní zařízení zahrnuje dílny, garáže, sklady materiálu a pesticidů (zvláštní předpisy a normy), sklepy, stratifikační jámy, očištnou plochu pro asanaci strojů po použití jedovatých přípravků, místo pro uložení zemin, zařízení pro prodej (prodej - na a venkovní prodejní prostory s ukázkovou zahradou).

Mechanizační a technické vybavení tvoří kromě běžných strojů na obdělávání a kultivaci půdy také speciální nosiče náradí a adaptéry na kultivační práce, práce na záhonech i ve školce, školkovací a přesazovací stroje, sázecí stroje pro pěstování rostlin v kontejnerech, sterilizátory, nakladače a zvedače, vyorávače, vázací stroje, pneumatické nůžky apod. Nepochybné je závlahové zařízení (Vilkus, 2000).

3.5.3.3 Organizace venkovních ploch

O velikosti školkařského závodu rozhodují ekonomické podmínky. Pro plynulost prací a dokonalejší organizační zvládnutí prací, hlavně v začátku založení školky je nejvhodnější školkovat každoročně 6 ha, takže za 5 let by měla školka o výměře 30 ha plnou kapacitu, při rozloze 60 ha dvounásobek.

Ve stálé školce se velikost jednotlivých částí plochy nemění a je určena cestami, výsadbou živých plotů apod. Nejvhodnější rozdělení je na stejné délce neboli tabule. Mají mít dobře počítatelnou výměru např. ½ ha, 1 ha, 2 ha apod. Dobře obdělavatelny jsou široké obdélníky např. 100 x 50 m, 200 x 100m.

Směr řádků nebo záhonů ve školce má být od východu k západu, neboť rostliny netrpí tolik vysycháním půdy a u vysokokmenů je také sníženo nebezpečí namrzání kmínků v předjarních měsících (Wagner, 1963).

Celý pozemek musí být oplocen. Rozdělí se tak, by bylo zajištěno maximální a racionální využití strojů při kultivaci, umožněn svoz rostlin při sklizni apod. Rozdělení má zároveň umožnit dokonalý přehled o pěstitelských plochách a rostlinách. Hlavní zpevněnou cestu širokou 3 – 4 m navazující kolmo ve vzdálenosti do 100 m příčné nezpevněné cesty, které člení pozemek na tabule. Kolmo na cesty nabíhají řady nebo záhony (Hurych, 1973).

O všech pěstovaných kulturách se vede přehled a přesná evidence. Odpovědnou prací všech zaměstnanců a svědomitou kontrolou porostů v době vegetace musí být zajištěna pravost druhů a kultivarů. Důležité je označení jmenovkami.

3.5.3.4 Množitelská plocha

Tato plocha je umístěna blíže středu podniku, navazuje zpravidla na zasklené plochy a stínoviště. Je zařazena do intenzivního osazovacího postupu a je vybavena závlahovým zařízením zadešťovacího typu. Plocha je rozdělena na záhony, jejichž šířka závisí na druhu nosiče náradí (100 až 150 cm). Vzdálenost řádků se pohybuje mezi 15 až 30 cm. Na malých plochách se řádky vedou napříč záhonů. Půda zde má být lehčí, humózní (často se zlepšuje přidáním vyzrálého kompostu, rašeliny apod.), ve staré síle a bez vytrvalých plevelů.

Záhony využíváme k výsevům dřevin, přepichování semenáčků, píchání dřevitých řízků, výsadbě všech mladých rostlin množených jakýmkoli způsobem, pokud je nesázíme přímo do kontejnerů. Zde je necháváme do doby, než dorostou do školkařské (školovací) velikosti nebo než jsou schopny výsadby do kontejnerů, tj. 1 až 2 roky. Až do prodeje se tu pěstují náročnější a cenné dřeviny, protože jim zde můžeme vytvořit lepší podmínky než ve vlastní školce.

3.5.3.5 Vlastní školka

Při tradičním způsobu pěstování se zde dopěstovává do prodejní velikosti většina dřevin. Jehličnany, stálezelené dřeviny, trvalky, opadavé listnaté keře a listnaté stromy tvoří zvláštní oddělení. Umístění jednotlivých ploch závisí na náročnosti pěstovaných dřevin (závlaha, ošetřování apod.). Nejdále od středu podniku bývají listnaté stromy a nenáročné keře. Nejbliže, pokud možno v dosahu závlahy, jsou umístěny jehličnany a stálezelené dřeviny. Při sestavování osazovacích plánů se musí přihlížet ke střídání kultur a k době jejich růstu. Je nutné, aby se větší části pozemku (tabule) vracely najednou do rotace.

Okrasné školky se většinou vzhledem k velkým investičním nákladům budují jako trvalé zařízení. Aby nedocházelo k jednostrannému vyčerpávání a tím i k únavě a snížení úrodnosti půdy, vysévají se každý rok asi na jedné čtvrtině výměry (tzv. regenerační plocha) luskovinoobilní směsky (zelené hnojení) nebo okopaniny.

Příklad osazovacího postupu pro náročnější dřeviny (hnojí se kompostovanou borkou, kompostem i chlévským hnojem, bývá zde zaveden závlahový systém, plocha může být rozdělena živými stěnami z jehličnanů):

- 1) jehličnany – 4 roky

- 2) zelené hnojení – 1 rok
- 3) náročnější křoviny včetně stálezelených, množitelské plochy, trvalky – 2 – 3 roky
- 4) okopaniny

Příklad osazovacího postupu pro méně náročné dřeviny (organická hnojiva se většinou nahradí zeleným hnojením, závlaha není nutná):

- 1) alejové stromy – 3 – 5 let
- 2) zelené hnojení – 1 rok
- 3) listnaté keře opadavé, růže – 2 roky
- 4) okopaniny nebo zelené hnojení – 1 rok

3.5.3.6 Matečnice

Školkařský závod by měl mít i vlastní sbírku (arboretum) dřevin, zejména opadavých keřů, růží, stálezelených dřevin a jehličin spíše menších rozměrů. Tato plocha bývá sadovnický upravená a poskytuje zákazníkům přehled o vzhledu a hodnotě dřevin. Využívá se také jako matečnice, i když hlavním zdrojem množitelského materiálu jsou mladé porosty ve školce a vysoce živé stěny jehličnanů mezi tabulemi. Závod si zajišťuje semena, rouby a řízky i z jiných zdrojů. Matečné rostliny musí být zdravé, dobře a typicky vyvinuté a zejména správně určené (zachování pravosti druhu a kultivaru).

3.5.3.7 Kontejnerovna

Na této ploše, která většinou bezprostředně navazuje na zastavěnou část, se pěstují dřeviny v nádobách (kontejnerech). Může být buď zpevněná (betonová, živičná) nebo je upravená méně nákladným způsobem (např. na urovnaný, uválcovaný a vyspárovaný pozemek se naveze asi 3 cm vrstva písku a pokryje se silnou černou fólií). Plocha musí být dobře odvodněna žlabovými svodnicemi. Takto upravený pozemek se rozměří na záhony tak, aby vzdálenost cestiček odpovídala rozchodu kol traktoru. Kolem každého páteho záhonu jsou pěšiny zpevněny betonovými dlaždicemi, které umožňují průjezd traktoru s plošinou nebo s postřikovačem. Způsobů řešení kontejnerovny je více, jsou závislé na používané mechanizaci i na velikosti plochy. Na celém pozemku je zaveden závlahový systém a v jeho blízkosti je plocha pro uložení zemin (substrátů) (Vilkus, 2000).

3.5.4 Závěrem – vězeňská školka

Poslední část literární rešerše popsal druhy školek, které by bylo možné vybudovat ve věznici. Podle těchto popsaných podmínek či způsobu vybudování bude vybrán druh školky, který bude vhodný pro návrh v Jiřicích.

4 Zhodnocení pozice věznice Jiřice a Stráž pod Ralskem v krajině

Pro příklad začlenění věznic do krajiny byly vybrány dvě věznice, které jsou dobře situovány do krajiny a byla by u nich nejsnadnější další úprava zeleně jak vně tak uvnitř věznice.

4.1 Věznice Jiřice

Věznice Jiřice je profilována jako věznice s ostrahou s oddělením pro výkon trestu s dozorem. Výkon trestu je realizován pouze pro muže. Celková kapacita věznice je 725 míst, z toho 191 pro oddělení s dozorem. Věznice Jiřice se nachází v okrese Nymburk, nedaleko obce Jiřice. Vznikla rekonstrukcí kasárenských objektů v bývalém vojenském prostoru, které sloužily jako hlavní velitelství Sovětské armády.

Obr. č. 1: Letecký pohled na Věznici Jiřice
(dostupné z: <http://vscr.cz/veznice-jirice-76/>)

Jiřice se nachází v nadmořské výšce 247 m a nachází se cca 700 m od obce Jiřice. Věznice je ze všech stran, kromě severní strany obklopena lesem a ze severní strany je pole. Jelikož je věznice zasazena do smíšeného lesa, je ideálním způsobem začleněna do krajiny a

neruší krajinný ráz. Jediným problémem mohou být severní větry vanoucí k věznici, tento problém by se dal řešit jednoduchým způsobem a to výsadbou větrolamů.

Vnitřní členění věznice je poměrně prostorné, ale smysluplně umístěné zeleně zde není příliš. Proto bude navrženo vnitřní členění zeleně ve věznici, přilehlý park a okrasná školka a „vlastní políčka“ pro odsouzené.

4.2 Věznice Stráž pod Ralskem

Věznice se nachází v podhůří Jizerských hor v Libereckém kraji. Vznikla z původních ubytoven, které sloužily pro pracovníky uranových dolů.

Nynější věznice je profilována jako věznice s ostrahou, v rámci věznice zřízeno oddělení s dozorem a oddělení se zesíleným stavebně-technickým zabezpečením. V lednu 2007 se otevřelo specializované oddělení pro mentálně retardované odsouzené zařazené do oddělení s dozorem. Ubytovací kapacita věznice je podle normy 783 míst.

Obr. č. 2: Letecký pohled na věznici Stráž pod Ralskem
(dostupné z: <http://vscr.cz/veznice-strar-pod-ralskem-92/>)

Hlavní prioritou věznice je zaměstnávání odsouzených. Vězni se zaměstnávají na nestřežených pracovištích mimo věznici. Dále pracují uvnitř věznice na střežených pracovištích. Další pracovní místa se zajišťují ve vlastní režii věznice.

V rámci programu zacházení se pro odsouzené připravují různé vzdělávací kurzy, speciálně výchovné programy a zájmové aktivity. Zájem je také o sportovní aktivity, již několik let ve věznici působí fotbalové mužstvo odsouzených Prison.

Ve věznici je zaměstnáno 306 lidí, z toho 192 ve služebním poměru a 114 v pracovním poměru. Pro ně pořádá věznice nejrůznější kulturní a sportovní akce.

Věznice se nachází jihozápadně od města Stráž pod Ralskem a je situovaná v nadmořské výšce 310 m. Na severní straně se nachází vodní nádrž Stráž pod Ralskem.

Východní a část jižní strany obklopují malé lesy a západní a druhou polovinu jižní strany obklopují pole a rozptýlené lesní porosty.

Věznice je poměrně spjata s městem a je v uzavřeném prostoru, proto krajinný ráz nenarušuje a velkou výhodou umístění věznice je blízká vodní nádrž, která ideálně upravuje klima prostředí. Jediným problémem i zde mohou být větry a to ze severu i západu.

Vnitřní prostor věznice není příliš prostorný a budí dojem velmi stěsnaného sídliště s velmi malým zastoupením zeleně, proto by bylo vhodné vybudování parku pro pobyt vězňů ve volném čase a výstavba okrasné školky pro práci ve venkovních prostorách a tím i zajištění dalších pracovních příležitostí pro vězně.

5 Práce v zeleni ve věznici Jiřice

Pro nové pracovní příležitosti odsouzených byla na příkladu věznice Jiřice navržena okrasná školka a „Vlastní políčka“ odsouzených. Odsouzení však mohou též pečovat o zeleň navrženou v dozorové a ostrahové věznici.

5.1 Okrasná školka

Okrasná školka byla navržena podle zjištěných údajů uvedených v literární rešerši. Nachází se v severní části pozemku patřící věznici Jiřice.

Školka je navržena s ideou nového druhu zaměstnávání odsouzených. Tento druh práce může kladně ovlivňovat odsouzené z mnoha pohledů. Jedním z nich je, že odsouzení budou pracovat ve zdravém venkovním prostředí. Dalším důvodem může být vliv péče o rostliny na odsouzené. Péčí o rostliny mohou odsouzení získat nový směr zájmů či chuti dál se vzdělávat. Výhodou okrasné školky ve věznici může být i další finanční příjem plynoucí pro chod věznice.

Pozemek věznice je rozlehlý a prostorná místa nejsou využívána, proto byla v severní části pozemku na nejprostornějším volném místě navržena okrasná školka. Podmínky pro vybudování jsou zde ideální. Nadmořská výška 247 m n. m., pedologické poměry jsou též dobré, jelikož se zde vyskytují převážně písčito-hlinité půdy, i pozice, tedy rovinný terén je pro vybudování školky ideální.

Obr. č. 3: Pohled na správně organizovanou okrasnou školku – kontejnerovnu
(dostupné z: <http://www.slp.cz/skolka/skolka2.html>)

5.1.1 Popis návrhu okrasné školky

Návrh okrasné školky je přidán do bakalářské práce jako Příloha č. 1 a detailně v Příloze č. 2.

Okrasná školka byla rozčleněna do tří sekcí:

- matečnice,
- pole pro prostokořenné, rouby, řízky či podnože,
- kontejnerovna.

Matečnice má 4 velká pole o rozměrech 100 x 11 m a 3 malá polí o rozměrech 50 x 11 m. Cesty mezi záhony jsou 3 m široké a pro dobrý průjezd strojů a ostatní obsluhy jsou zatravněny.

Prostor se záhony pro prostokořenné, rouby, řízky či podnože má 6 velkých (100 x 11 m) a 2 menších (82,5 x 11 m) polí. Cesty jsou též 3 m široké a též travnaté.

Kontejnerovna je též navržena stylem 5 velkých (100 x 11 m) a 4 menších (80 x 11 m) záhonů. Povrch kontejnerovny je potažen geotextilií a cesty jsou z šterkového materiálu.

Jednotlivé části jsou rozděleny prostorem pro živý plot:

- matečnice od prostokořenných v rozměrech 162,5 x 2,5 m,
- prostokořenné od kontejnerovny v rozměrech 145 x 2,5 m.

Stínoviště je umístěno v u kraje části prostokořenné, blízko kontejnerovny. Stínoviště slouží k uschování choulostivých rostlin v nepříznivých klimatických podmínkách.

V jižní části školky jsou umístěny stavby potřebné pro chod školky (sklady, fóliovníky, skleníky, nádrž na vodu).

Dva velké sklady jsou navrženy o rozměrech 50 x 20 m. Jeden malý se však nachází v matečnici o rozměrech 30 x 10 m.

Velké sklady jsou propojeny čtyřmi fóliovníky o rozměrech 22,5 x 10 m. Tři menší fóliovníky se nacházejí v části pro matence a mají rozměry 25 x 7,5 m. Dva skleníky jsou v prostokořenné části a zabírají plochu 30 x 10 m.

Nádrže na vodu (10 x 5 m, hloubka cca 2 m) jsou umístěny ve dvou částech pozemku okrasné školky. Jedna nádrž se nachází za skladem č. I v jižní části pozemku a druhá nádrž je umístěna v severním pravém rohu pozemku.

Vstupy do školky jsou umístěny ve třech místech. Jeden vstup je pouze do prodejny školky a slouží pouze pro nakupující a zaměstnance prodejny. Další vstup je v jižní části pozemku u nádrže na vodu a slouží pro zaměstnance a odsouzené, stejné využití má vstup na východní straně, který je větší a slouží i pro techniku či stroje.

Okrasná školka má i možnost mnoha využívání prostor pro venkovní skladování po celém pozemku.

5.2 „Vlastní políčka“ odsouzených

Tento druh zaměstnávání odsouzených je založen na představě záhonů určených pro pěstování jakýchkoliv druhů rostlin, které si sami odsouzení zvolí a ve svém volném čase o své „políčka“ pečují a se svými výpěstky si mohou udělat, co budou chtít. Cílem tohoto návrhu je stimulovat zájem o zeleň odsouzených, kteří z určitých důvodů nemohou být zaměstnávání či prostě mají zájem o pěstování.

5.2.1 Návrh „vlastních políček“ odsouzených

Návrh je podrobně zakreslen v příloze č. 3 v jihozápadní části pozemku věznice. Tento prostor je rozčleněn na řady se záhony o rozměrech 10 x 3 m a bylo zde navrženo 155 záhonů. Další součástí toto prostoru je sklad umístěný v jižní části pozemku a 7 nádrží na vodu umístěných na koncích záhonů. Prostory mezi záhony budou zatravněny pro lepší pohyb a orientaci na pozemku.

6 Zeleň ve věznici Jiřice

Zastoupení zeleně ve vnitřních prostorách věznice je sice větší než ve většině věznic České republiky. Ale i přes tuto skutečnost je potřebné nahradit převažující betonové plochy zelení. Na pozemku patřící věznici v okolí ostrahové i dozorové věznice je spousta nevyužívaného prostoru, který je momentálně postupně zarůstán nálety dřevin z okolního smíšeného lesa.

6.1 Návrh zeleně v ostrahové věznici

Část ostrahové věznice je nejvíce frekventovaná. Pohybují se zde jak odsouzení, tak všichni zaměstnanci věznice a též návštěvy věznice a odsouzených.

6.1.1 Popis současného stavu

Převážná část ostrahové věznice je pokryta betonovým povrchem, vyskytují se zde i travnaté povrchy 3 sportovní hřiště a malý lesopark sloužící pro vycházky odsouzených. Travnaté povrchy převažují pouze kolem budov věznice, hlavně za nimi, což není příznivé, v centrální části je obrovská vybetonovaná plocha sloužící jako parkoviště, ale je spíše nevyužívaná. Jakým způsobem jsou využívány budovy věznice je popsáno jak v příloze č. 1, tak v příloze č. 3. V ostrahové věznici je několik stávajících druhů dřevin.

6.1.2 Návrh zeleně v ostrahové věznici

Návrh zeleně v ostrahové věznici byl řešen způsobem „ozeleněného náměstí“. Navrhovaná zeleň je soustředěna do centrální části areálu, kde se lidé nejvíce pohybují. Centrální část byla rozčleněna do tří částí pomocí cestní sítě a má charakter přísně geometrických tvarů. Parkovací místa byla umístěna na okraje ozeleněných ploch a v blízkosti budov. Travnaté plochy byly rozděleny cestní sítí do trojúhelníků a lichoběžníků, v kterých bylo navrženo pět dominantních dřevin druhu *Lyriodendron tulipifera*. Travnaté plochy jsou olemovány dalším dřevinami a to druhy *Acer negundo* 'Variegatum' a *Hybiscus syriacus*. V návrhu byly umístěny dvě odpočívadla opakujícího se trojúhelníkovitého tvaru. Obvod „náměstí“ tvoří travnaté plochy s opakujícími se dřevinami z centrální části navrhované zeleně.

Dalším návrhem byly ozeleněny prostory u pracoviště odsouzených a středního odborného učiliště. Tyto prostory byly řešeny symetricky a zrcadlově též geometrickým stylem. Jsou zde navrženy odpočívadla a opakujícím se prvkem z „náměstí“ je dominantní

strom *Lyriodendron tulipifera* vedle kterého sídlí *Viburnum opulus* 'Roseum'. Čtvercová plocha u odpočívadla je vyplněna nízkým keřem *Spiraea japonica* 'Little Princess'.

6.2 Návrh parku v dozorové věznici

Park v dozorové věznici byl navrhován za ideou vycházek a trávení volného času odsouzených ve zdravém venkovním prostředí. Do tohoto parku by mohli docházet i odsouzení z ostrahové věznice a zaměstnanci. Dále by mohl být park využíván ve dnech návštěv odsouzených. O park by samozřejmě pečovali odsouzení.

6.2.1 Popis současného stavu

V současné době je prostor dozorové věznice převážně travnatý. Jedinými dřevinami je větší smíšená skupina stromů v jižní části pozemku a menší u vstupu do věznice (severovýchodní část). V části věznice se nachází pouze jedna velká budova sloužící jako dozorová věznice a ubytovna zaměstnanců a malá technická budova. Západně od budovy věznice se nachází zpevněný štěrkový povrch a jediná komunikace je podél severní části pozemku.

6.2.2 Návrh zeleně v dozorové věznici

Park je navrhován stylem volné křivky s opakujícími se prvky. Hlavními prvky parku je vřesoviště, stepní partie, keřová a trvalková skupina a velká travnatá plocha s dominantními dřevinami.

Vřesoviště se nachází v jihovýchodní části pozemku a je tvořeno volnou křivkou.

Vřesoviště postupně přechází v jihovýchodním rohu do stepní partie, je rozdělen dominantním modřínem a vyššími dřevinami. V stepní partie je použit sortiment trvalek, bylin a travin.

Na stávající smíšenou skupinu dřevin navazuje skupina *Corylus avellana*, které se dále opakují v parku.

Velká keřová a trvalková skupina v severní části parku je navrhována stylem symetrické křivky a zrcadlení umístěných dřevin a trvalek.

Některé keře z velké keřové skupiny se opakují v malé skupině v západní části pozemku a v dvou malých skupinách ve východní části pozemku kolem stávajících dřevin.

Celý prostor rozděluje cestní síť na velkou travnatou plochu a menší plochy s výsadbami dřevin a trvalek. Cestní síť je řešena štěrkovým povrchem. Ve třech rozích cestní

sítě jsou umístěna odpočívadla. Dále ve třech místech v intimním prostředí jsou situovány plochy pro posilovací náčiní.

Obr. č. 4: Příklad posilovacího náčiní pro venkovní prostory
(dostupné z: <http://www.aos.dk/artikel/nustrup-fitness-park>)

Kolem velké budovy jsou navrženy travnaté plochy, ve kterých jsou aleje stromů geometrických tvarů.

Velkou plochu v západní části za budovou dozorové věznice je ponechaná současná zpevněná šterková plocha.

7 Začlenění péče o zeleň do programu odsouzených

Na základě časového rozvrhu dne odsouzených poskytnutý věznicí Jiřice byla navržena do programu odsouzených péče o zeleň a práce v okrasné školce či práce na „vlastních políčkách“ odsouzených.

7.1 Denní časový rozvrh odsouzených

Denní časový rozvrh odsouzených je rozdělen podle umístění odsouzených do 11 skupin:

- zaměstnaní odsouzení – ostraža – 3 podskupiny (pondělí – pátek, sobota, neděle + svátky),
- nezaměstnaní, nástupní oddělení – ostraža, též 3 podskupiny,
- nezaměstnaní – lůžková část ošetřovny – ostraža, též 3 podskupiny,

- zaměstnaní odsouzení – ostraha, též 3 podskupiny,
- bezdrogová zóna, specializované oddělení – ostraha, též 3 podskupiny,
- vstupní oddělení – ostraha, též 3 podskupiny,
- pracovní zařazení odsouzení – oddělení s dozorem – 2 podskupiny (pondělí až pátek, ale vstávají v jinou dobu),
- nezaměstnaní, nástupní oddělení, výstupní oddělení – oddělení s dozorem,
- oddělení s dozorem – sobota + neděle,
- krizové oddělení – stejné 3 podskupiny,
- uzavřené oddělení.

Denní program v pracovních dnech probíhá v každém oddělení jinak. Avšak tyto činnosti jsou ve všech odděleních:

- budíček, otevření cel
- osobní hygiena, stlaní lůžka,
- příprava do zaměstnání, dle jednotlivých pracovišť,
- početní prověrka stavu v celách,
- úklid ubytovny,
- ranní početní prověrka stavu,
- odchod do zaměstnání, osobní prohlídka,
- zaměstnání na pracovišti,
- oběd,
- návrat ze zaměstnání, koupání,
- volnočasové aktivity, vycházka,
- večeře,
- osobní volno,
- početní prověrka stavu – uzavření cel,
- úklid,
- večerní početní prověrka stavu,
- úklid ložnic, osobní hygiena,
- večerka, uzamykání cel.

Nezaměstnaní však mají nižší hygienu a navíc mají plnění programu zacházení a více osobního volna.

Odsouzení ve věznicích s ostrahou, kteří mohou být zaměstnáváni, mohou pracovat v okrasné školce. Do práce nastupují v 5:45 a pracují do 14:00 nebo 16:00.

Odsouzení ve věznici s dozorem, kteří mohou být zaměstnáváni, mohou pracovat na péči o park situovaným ve věznici s dozorem a to od 4:45 do 14:00 nebo 16:00.

Možnost „vlastních políček“ odsouzených by mohly mít jak zaměstnaní tak i nezaměstnaní odsouzení, kde by mohly pracovat ve svém osobním volnu, které má každé oddělení věznice v jinou denní dobu a zde by mohli trávit svůj volný čas i o víkendech.

V parku by mohli s dohledem vězeňské služby trávit své osobní volno různými aktivitami a mohly by zde i probíhat návštěvy odsouzených též pod dohledem vězeňské služby. Jediným problémem by bylo, že někteří odsouzení s dozorové věznice nesmějí mít kontakt s odsouzenými jiných programů. Tento problém by se dal vyřešit programem návštěvních hodin parku, který by byl i začleněn do zacházení s odsouzenými.

8 Ekonomické zhodnocení nákladů při vybudování zeleně ve věznici Jiřice

Zhodnocení ekonomických nákladů při vybudování zeleně ve věznici je pouze orientační a ideové, jelikož pro tuto kapitolu nebylo umožněno přesné změření ploch ve věznici Jiřice ani přesný půdorys věznice.

8.1 Náklady pro vybudování okrasné školky

Plochy navrhované okrasné školky:

- pole matečnice + pole prostokořenných:	14 465 m ² ,
- pole kontejnerovny:	9 020 m ² ,
- prodejna rostlin:	1 031,25 m ² ,
- trávník:	11 935 m ² ,
- šterková plocha:	18 025 m ² ,
- živý plot – <i>Thuja plicata</i>	768,75 m ² ,
- <i>Thuja plicata</i>	193 ks.

8.2 Výpočet nákladů na vybudování zeleně v ostrahové věznici

Plochy navrhované v ostrahové věznici:

- trávníky:	3 956,25 m ² ,
- zpevněná plocha:	175 m ² ,
- plocha pro skupinové keře:	50 m ² .

Plochy navrhované ve „vlastních políčkách“ odsouzených:

- „vlastní políčka“: 4 650 m²,
- trávník: 5 837,5 m².

Navrhované dřeviny:

- *Lyriodendron tulipifera* 7 ks,
- *Acer negundo* 'Variegatum' 45 ks,
- *Hybiscus syriacus* 78 ks,
- *Viburnum opulus* 'Roseum' 4 ks,
- *Spiraea japonica* 'Little Princess' 50 ks.

Tab. č. 1: Orientační výpočet některých nákladů na vybudování zeleně v ostrahové věznici

Náklad	Jednotka	Počet	Cena za jednotku	Cena celkem
Odstranění betonového krytu	m ³	175	cca 525,-	91 875,-
cena použita z: http://www.tridniky.cz/PDF/OTSKP_SPK_III_pol_Exp_ceny_2011.pdf				
Výsev trávníku v ostrahové věznici	kg	119	85,-	10 115,-
Výsev trávníku ve 'vlastních políčkách'	kg	175	85	14 875,-
ceny použity z: http://www.hobbyhorazdovice.cz/travni-smes-univerzalni-grass-1kg/d-698/				
Dlažba	m ²	175	154,-	26 950,-
cena použita z: http://www.stavimeprosebe.cz/cz-detail-703949-diton-dlazba-zamkova-icko-6cm.html?id_varianty=196346				
<i>Lyriodendron tulipifera</i>	ks	7	120,-	840,-
<i>Acer negundo</i> 'Variegatum'	ks	45	120,-	5 400,-
<i>Hybiscus syriacus</i>	ks	78	85,-	6 630,-
<i>Viburnum opulus</i> 'Roseum'	ks	4	55,-	220,-
<i>Spiraea japonica</i> 'Little Princess'	ks	50	55,-	2 750,-
ceny použity z: http://www.zahrada-zizka.cz/index.php?sekce=cenik&id=1				
Celkem:				159 655,-

8.3 Výpočet nákladů na vybudování parku v dozorové věznici

Plochy navrhované v dozorové věznici:

- cestní síť – šterkový povrch: 4 935,7 m²,
- odpočívadla: 593,75 m²,
- prostory pro posilování: 300 m².

Navrhované rostliny:

- <i>Acer campestre</i> 'Nanum'	- <i>Tamarix tetrandra</i>
- <i>Acer cappadocicum</i>	- <i>Pinus sylvestris</i> 'Globosa Viridis'
- <i>Platanus x acerifolia</i>	- <i>Pinus mugo</i> 'Winter Gold'
- <i>Acer campestre</i> 'Red Shine'	- <i>Ephedra distachya</i>
- <i>Corylus avellana</i>	- <i>Berberis thunbergii</i>
- <i>Larix decidua</i>	- <i>Eryngium campestre</i>
- <i>Picea abies</i> 'Remontii'	- <i>Viburnum lantana</i>
- <i>Picea omorika</i> 'Alexandra'	- <i>Aster novae-angliae</i> 'Purple Dome'
- <i>Rhododendron catawbiense</i>	- <i>Rhodbeckia fulgida</i> 'Goldsturm'
' Boursault'	- <i>Stipa barbata</i>
- <i>Viburnum opulus</i> 'Roseum'	- <i>Lavandula angustifolia</i>
- <i>Rhododendron</i> 'Ehrengold'	'Grappenhall'
- <i>Rhododendron</i> 'Kalinka'	- <i>Echynops bannaticus</i> 'Taplow
- <i>Rhododendron</i> 'Sarasate'	Blue'
- <i>Rhododendron impeditum</i>	- <i>Cortaderia selloana</i> 'Pumila'
'Azurika'	- <i>Briza media</i>
- <i>Rhododendron hippophaeoides</i>	- <i>Thymus x citriodorus</i> 'Silver
- <i>Azalea</i> 'Freuerwerk'	Queen'
- <i>Azalea</i> 'Schneeglantz'	- <i>Pennisetum alopecuroides</i>
- <i>Pieris japonica</i>	'Weserbergland'
- <i>Pieris floribunda</i>	- <i>Helictotrichon sempervirens</i>
- <i>Calluna vulgaris</i> 'Spitfire'	'Saphrisprudel'
- <i>Calluna vulgaris</i> 'Caprea'	- <i>Pennisetum alopecuroides</i>
- <i>Calluna vulgaris</i> 'Silver Knight'	'Japonicum'
- <i>Erica x darleyensis</i> 'Kramer's	- <i>Laburnum anagyroides</i>
Rote'	- <i>Colutea arborescens</i>
- <i>Erica carnea</i> 'Snow Queen'	- <i>Kerria japonica</i>
- <i>Calluna vulgaris</i> 'Long White'	- <i>Euonymus europaeus</i>
- <i>Calluna vulgaris</i> 'Camla Variety'	- <i>Cotinus coggygria</i> 'Royal Purple'
- <i>Cotoneaster dammeri</i> 'Coral	- <i>Spiraea x cinerea</i> 'Grefsheim'
Beauty'	- <i>Potentilla fruticosa</i>
- <i>Juniperus chinensis</i> 'Old Gold'	- <i>Pyracantha coccinea</i>

- *Buddleia davidii*
- *Caryopteris clandonensis*
- *Hypericum calycinum*
- *Veronica longifolia* 'Blauriesin'
- *Aster amellus* 'Dwarf king'
- *Achillea millefolium* 'Apfelblute'
- *Lavandula angustifolia* 'Rosea'
- *Dianthus plumarius* 'Ine'

Tab. č. 2: Orientační výpočet některých nákladů na vybudování parku v dozorové věznici

Náklad	Jednotka	Počet	Cena za jednotku	Cena celkem
Pískový podklad pro cesty	m ³	50	470,-	23 500,-
Štěrkový povrch	m ³	25	803,-	20 075,-
ceny použity z: http://www.vavrena.cz/uhli_pisek_sterk.htm				
Dlažba	m ²	300,-	154,-	46 200,-
cena použita z: http://www.stavimeprosebe.cz/cz-detail-703949-diton-dlazba-zamkova-icko-6cm.html?id_variandy=196346				
<i>Acer campestre</i> 'Nanum'	ks	16	1 410,-	22 560,-
cena použita z: http://www.hruska-skolky.cz/prodejna-produkt/javor-acer-campestre-nanum				
<i>Platanus x acerifolia</i>	ks	5	1 290,-	6 450,-
cena použita z: http://www.okrasne-skolky.cz/rost-platanus-x-acerifolia-platan-javorolisty-ok-08-detail-379				
<i>Acer campestre</i> 'Red Shine'	ks	4	1 800,-	7 200,-
cena použita z: http://prodejstromku.cz/produkt/javor-babyka-red-shine/				
<i>Picea abies</i> 'Remontii'	ks	15	305,-	4 575,-
<i>Juniperus chinensis</i> 'Old Gold'	ks	10	67,-	670,-
ceny použity z: http://www.skolky-montano.cz/zahradni-centrum/cenik/jehlicnany				
<i>Picea omorika</i> 'Alexandra'	ks	12	320,-	3 840,-
cena použita z: http://www.zahradyardart.cz/fotoalbum/okrasne-dreviny--foto-cena/jehlicnate-dreviny---kontejnerovane/picea-omorica---alexandra---h51--30-40cm.html				
<i>Aster novae-angliae</i> 'Purple Dome'	ks	18	49,90	898,-
cena použita z: http://www.florianus.cz/product/astra-novoanglicka-C2B4purple-domeC2B4-hvezdnice-aster-novae-angliae-C2B4purple-domeC2B4-1332/				
<i>Stipa barbata</i>	ks	13	25,-	325,-
cena použita z: http://www.arboretumpaseka.cz/e-shop/product/view/1/455				
<i>Lavandula angustifolia</i> 'Grappenhall'	ks	20	24,-	480,-
cena použita z: http://www.levnerostliny.cz/products/levandule-lekarska-lavandula-angustifolia/				
<i>Pennisetum alopecuroides</i> 'Weserbergland'	ks	25	90,-	2 250,-
cena použita z: http://www.eurogarden.cz/ceniky/travy/				
<i>Pennisetum alopecuroides</i> 'Japonicum'	ks	17	40,-	680,-
cena použita z: http://www.mrva-travy.cz/index.php?okrasne_travy&page=9				
<i>Veronica longifolia</i> 'Blauriesin'	ks	48	58,-	2 784,-
<i>Aster amellus</i> 'Dwarf king'	ks	40	48,-	1 920,-
ceny použity z: http://www.zahradnictvikrulichovi.cz/obchod				
<i>Achillea millefolium</i> 'Apfelblute'	ks	24	38,-	912,-

Náklad	Jednotka	Počet	Cena za jednotku	Cena celkem
cena použita z: http://www.ukamennerbyby.eu/prodejni-zahrada/trvalky/				
<i>Dianthus plumarius 'Ine'</i>	ks	70	29,-	2 030,-
cena použita z: http://www.ovocnaskolka.cz/ovocnestromky/eshop/4-1-SKALNICKY-TRVALKY/0/5/1174-Dianthus-plumarius-Ine				
<i>Acer cappadocicum</i>	ks	4	180,-	720,-
<i>Corylus avellana</i>	ks	13	55,-	715,-
<i>Larix decidua</i>	ks	1	290,-	290,-
<i>Rhododendron catawbiense 'Boursault'</i>	ks	6	199,-	1 194,-
<i>Viburnum opulus 'Roseum'</i>	ks	15	55,-	825,-
<i>Rhododendron 'Ehregold'</i>	ks	13	199,-	2 587,-
<i>Rhododendron 'Kalinka'</i>	ks	18	199,-	3 582,-
<i>Rhododendron 'Sarasate'</i>	ks	6	199,-	1 194,-
<i>Rhododendron impedium 'Azurika'</i>	ks	9	199,-	1 791,-
<i>Rhododendron hippophaeoides</i>	ks	36	199,-	7 164,-
<i>Azalea 'Freuerwerk'</i>	ks	10	145,-	1 450,-
<i>Azalea 'Schneeglanz'</i>	ks	8	145,-	1 160,-
<i>Pieris japonica</i>	ks	12	35,-	420,-
<i>Pieris floribunda</i>	ks	3	35,-	105,-
<i>Calluna vulgaris 'Spitfire'</i>	ks	27	35,-	945,-
<i>Calluna vulgaris 'Caprea'</i>	ks	14	35,-	490,-
<i>Calluna vulgaris 'Silver Knight'</i>	ks	22	35,-	770,-
<i>Erica x darleyensis 'Kramer's Rote'</i>	ks	17	35,-	595,-
<i>Erica carnea 'Snow Queen'</i>	ks	9	35,-	315,-
<i>Calluna vulgaris 'Long White'</i>	ks	9	35,-	315,-
<i>Calluna vulgaris 'Camla Variety'</i>	ks	12	35,-	420,-
<i>Cotoneaster damerii 'Coral Beauty'</i>	ks	10	35,-	350,-
<i>Tamarix tetrandra</i>	ks	9	85,-	765,-
<i>Pinus sylvestris 'Globosa Viridis'</i>	ks	9	220,-	1 980,-
<i>Pinus mugo 'Winter Gold'</i>	ks	4	290,-	1 160,-
<i>Ephedra distachya</i>	ks	14	55,-	770,-
<i>Berberis thunbergii</i>	ks	6	45,-	270,-
<i>Eryngium campestre</i>	ks	18	35,-	630,-
<i>Viburnum lantana</i>	ks	3	85,-	255,-
<i>Rhodbeckia fulgida 'Goldsturm'</i>	ks	63	35,-	2 205,-
<i>Echinops bannaticus 'Taplow Blue'</i>	ks	22	35,-	770,-
<i>Cortaderia selloana 'Pumila'</i>	ks	18	145,-	2 610,-
<i>Briza media</i>	ks	32	35,-	1 120,-
<i>Thymus x citriodorus 'Silver Queen'</i>	ks	40	35,-	1 400,-
<i>Helictotrichon sempervirens 'Saphrisprudel'</i>	ks	15	45,-	675,-
<i>Laburnum anagyroides</i>	ks	15	75,-	1 125,-
<i>Colutea arborescens</i>	ks	41	55,-	2 255,-
<i>Kerria japonica</i>	ks	32	55,-	1 760,-
<i>Euonymus europaeus</i>	ks	6	55,-	330,-
<i>Cotinus coggygia 'Royal Purple'</i>	ks	4	145,-	580,-
<i>Spiraea x cinerea 'Grefsheim'</i>	ks	27	55,-	1 485,-

Náklad	Jednotka	Počet	Cena za jednotku	Cena celkem
<i>Potentilla fruticosa</i>	ks	65	40,-	2 600,-
<i>Pyracantha coccinea</i>	ks	6	135,-	810,-
<i>Buddleia davidii</i>	ks	12	75,-	900,-
<i>Caryopteris clandonensis</i>	ks	40	40,-	1 600,-
<i>Hypericum calycinum</i>	ks	128	55,-	7 040,-
<i>Lavandula angustifolia 'Rosea'</i>	ks	40	35,-	1 400,-
ceny jsou použity z: http://www.zahrada-zizka.cz/index.php?sekce=cenik&id=1				
Celkem:				211 241,-

8.4 Závěrem – ekonomické zhodnocení

Výsledkem ekonomického zhodnocení (i když je jen mírně informativní) je, že i přes spočítané jen hrubé náklady, přivést zeleň do věznic, by bylo poměrně nákladné. Tento náklad by se však vrátil v podobě zisků z okrasné školky a nižším nakupováním potravin, které by si odsouzení vypěstovali na „vlastních políčkách“.

9 Diskuze

V této části bych ráda zdůraznila, že práce s literaturou byla velice obtížná, jelikož jsem si vymyslela téma bakalářské práce, které nebylo jak v historii skoro vůbec řešeno, tak i v dnešní době. Snažila jsem se najít směr, kterému bych zeleň ve věznicích přirovnala. Nakonec mi přišly zemědělské a průmyslové areály podobné areálům věznic. Přirovnala jsem i zeleň ve věznicích v krajině zahradám umístěným v krajině podle prof. Marečka. Zde bych však trochu polemizovala s názorem profesora Marečka, že zahrada nemůže být vyvrcholením krásy krajiny, jelikož je to uměle vytvořený prvek v krajině a není jeho součástí. Pouze se pomocí prvků použitých z krajiny v zahradě můžeme přiblížit a zjemnit přechod zahrady do krajiny. Tyto prvky zvyšují potenciální hodnotu dané zahrady a začleňují ji správným způsobem do daného prostředí.

Dalším důležitým problémem, který mě potkal při psaní a navrhování zeleně do věznice Jiřice, byla komunikace s věznicí, které nebyla z počátku pozitivní. Nakonec na poslední chvíli mě pozvali na prohlídku věznice, ale nebylo mi dovoleno vyfotit areál, neposkytli mi půdorys, jelikož žádný smysluplný pro mou práci nemají, mají ho rozdělen na drobné části a každou část má jiné oddělení věznice. Dotazníky pro vězňe byly též nemožné, které jsem chtěla mít jako jednu ze zajímavostí bakalářské práce. Byl mi však poskytnut popis budov věznice, k čemu slouží a denní program odsouzených.

Věznici Jiřice jsem si vybrala z důvodu umístění v krajině a velkého a prostorného areálu, který se mi líbil a hodil pro návrh vnitřního členění věznice, parku a okrasné školky do jednoho areálu, který celý vlastní věznice.

Problém při navrhování zeleně byl hlavně půdorys, který jsem měla pouze z katastru nemovitostí. Vnitřní plochy pozemku věznice jsem musela pouze odhadovat. Proto návrhy jsou pouze ideové a i ekonomické zhodnocení nákladů na vybudování je pouze orientační.

10 Závěr

Závěrem bych podotkla, že dané téma mě velice nadchlo a dané téma by si zasloužilo další odborné zpracování a více odborníků, kteří by se jím zabývali.

Lidé vyvržení z dnešní společnosti by měli mít lepší životní podmínky, které by ovšem na ně působily i nápravným směrem. Lépe by se začlenili do společnosti a stali by se lepšími lidmi. Dnešní prostředí věznic působí velice depresivně.

Práce v zeleni je též velmi impulzivní a dává člověku pouze pozitivní náboj a myšlenky.

Pro tyto a další důvody by bylo vynikající začít řešit ZELEŇ VE VĚZNICÍCH.

11 Seznam literatury

- Ezechel, M., Zichová, J., Pytloun L.: *Ekologie a ochrana životního prostředí*, Profi Press s. r. o., Praha 2012
- Hendrych, J.: *Tvorba krajiny a zahrad III.*, Vydavatelství ČVUT, Praha 2000
- Hladík, O., Steinová Š.: *Justiční statky, vězni a zemědělství*, nakladatelství Mervart, Praha 2012
- Hurych, V.: *Sadovnická dendrologie*, Státní zemědělské nakladatelství Praha, Praha 1973, ISBN 07-043-73
- Hurych, V., Stejskalová, J., Ezechel, M., Svoboda, S., Michálková, R.: *Tvorba zeleně*, Grada Publishing, a. s., Praha 2011
- Jelínková M., Ondřej J., Velfel, P.: *Obytná zahrada*, Paradise Studio, Hradec Králové 1997
- Komárek, S.: *Příroda a kultura, svět jevů a interpretací*, Vesmír, Praha 2000
- Löw J., Míchal, I.: *Krajinný ráz*, Lesnická práce, Kostelec nad Černými lesy 2003
- Mareček, J. a kol.: *Zahrada a její uspořádání*, Státní zemědělské nakladatelství, Praha 1975
- Mareček, J.: *Zahrada*, nakladatelství NORIS Praha, Praha 1992
- Mareček, J.: *Zeleň ve venkovských sídlech a v jejich krajinném prostředí*, Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha 2004
- Mařádek, V.: *Věžeňství*, ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava 2005
- Metzner, R.: *Green Psychology*, Park Street Press, Rochester, Vermont 2011
- Nedorost, L.: *Věžeňství a správa věžeňství v ČR*, Masarykova univerzita v Brně – Právnická fakulta, Brno 1995
- Němec, J. a kol.: *Krajina v České republice*, Consult, Praha 2007
- Oberthová, A. a kol.: *Záhradnícke škôlkárstvo*, Příroda, Bratislava 1989
- Sklenička, P.: *Základy krajinného plánování*, nakladatelství Naděžda Skleničková, Praha 2003
- Vilkus, E. a kol.: *Rozmnožování ovocných a okrasných dřevin*, Květ, Praha 2000
- Wagner, B.: *Sadovnické školkařství II. díl*, Státní pedagogické nakladatelství Praha, Praha 1963, ISBN 17-023-62